

Examensarbete inom Natur, Hälsa och Trädgård

Minnen av en trädgård

En undersökning om barndomsminnen och platsanknytning från olika typer av trädgårdar

Britt Lilja

Examensarbete 2007:3
LTJ-fakulteten, Alnarp

Memory is a funny, slippery thing that you create as it, in turn, creates you. Creates you in a very basic sense. How do you know what you remember is actually what happened? How can you ever know what you have forgotten? The act of remembering, then, becomes an inherently creative act. We recall what we wish to have been true as easily as what actually was.

Stephen Weingarten, Loyal Magazine # 8

Framsida: Mina farföräldrar i trädgården
Källa: Arkivbild, Emmy Lönn

Abstract

This is a study about childhood memories of home gardens. It is based on four interviews, two women and two men, in which the interviewees have been invited to tell the story of their garden. Two of them were children during the fifties and two during the eighties. The purpose was to see if there was similarity or difference in place attachment according to the general layout and content of the garden. The memories of their gardens have been compared with gardens typical for the time. The character and content of place memories from the gardens are described and some tentative conclusions drawn on their place attachment. The two subjects who had grown up in gardens with a rich vegetation like fruit trees, bushes, plots of vegetables and even a part of nature, tell more stories about sensuous experiences and opportunities to be creative, than those who had grown up in gardens with a character of more ornamental plants. The latter have paid more attention to places outside the garden for playing, while the garden served more as a place for social activities.

Sammanfattning

Det här är en studie om barndomsminnen från trädgårdar. Den grundar sig på fyra intervjuer, två kvinnor och två män, som har berättat om sina minnen från barndomens trädgårdar. Två av dem var barn under 50-talet och två av dem under 80-talet. Syftet har varit att se om det fanns skillnader och likheter i anknytning till platsen utifrån hur trädgården var utformad. Deras minnen av hur trädgården såg ut har jämförts med typiska trädgårdar från samma tid. En beskrivning görs av innehållet och karaktären på de miljöminnen personen bär med sig från trädgården med en förlagsgivande tolkning av individens anknytning till denna plats. De två intervjupersoner, som vuxit upp i trädgårdar som innehöll mer rikligt med växtlighet i form av fruktträd, bärbuskar och grönsaksodling och även naturområden, berättar mer om sinnliga upplevelser och tillfällen till kreativitet, än de två personer som vuxit upp i trädgårdar av mer prydnadskaraktär. De senare har i högre grad sökt sig till områden utanför trädgården för att leka, medan trädgården mer figurerat som bakgrund i händelser av social natur.

Förord

Det här en examensuppsats på 10 poäng, som är skriven i programmet Natur, Hälsa och Trädgård. Fredrika Mårtensson, miljöpsykolog, har varit min huvudhandledare. Anna Bengtsson, landskapsarkitekt har varit biträdande handledare. Examinator är Carina Tenngart, landskapsarkitekt. Jag vill rikta ett stort tack till mina tålmodiga och glada handledare. Fredrika vill jag även tacka för att hon har slipat av hörnen på den vetenskapliga världen åt mig och Anna för att hon hjälpt mig att strukturera metod och tankar om trädgårdarna. Tack till intervjupersonerna, som tog emot mig i era hem på ett så trevligt sätt och lät mig få inblick i er barndom. Tack också till mina systrar, Mona och Irene för att ni funderade på vår trädgård och till min mamma Emmy som har lånat ut foto och fått svara på en del frågor om trädgården. Så vill jag tacka Martin Lilja och Amy Giunta för citatet ur Loyal magazine och hjälp med engelskan, Åskar Lilja för hjälp med bildbearbetning och övriga familjen Björn, Elin och Frida för att ni har lyssnat på allt mitt trädgårdssprat.

Uppsatsen tillägnar jag mina farföräldrar för rika upplevelser i min barndoms trädgård.

Innehållsförteckning

1 INLEDNING	7
2 UTGÅNGSPUNKTER	8
2.1 Mina egna trädgårdsminnen.....	8
2.1.1 Samtal om trädgården med mina systrar.....	10
2.2 Trädgårdstyper under 1900-talet.....	11
2.2.1 Egnahemsträdgården.....	12
2.2.2 Funkis i trädgården	13
2.2.3 Praktisk trädgård	14
2.3 Trädgårdens betydelse i ett samhälls- och generationsperspektiv	15
2.4 Utomhuslekens betydelse.....	16
2.5 Teorier om anknytning och platsanknytning	17
2.6 Precisering av perspektiv och begrepp	19
3 SYFTE.....	19
4 METOD	20
5 RESULTAT OCH ANALYS	21
5.1 Intervjupersoner	21
5.1.1 Erik.....	21
5.1.2 Analys	25
5.1.3 Ingrid.....	26
5.1.4 Analys	31
5.1.5 Maja	32
5.1.6 Analys	36
5.1.7 Mats.....	37
5.1.8 Analys	41
6 JÄMFÖRANDE ANALYS.....	42
6.1 Känsломässig förankring	43
6.2 Sammanhangsanalys	43
6.3 Kreativa och identitetsskapande aktiviteter	43
6.4 De vuxnas förmedling av platsen.....	44
6.5 Naturens krafter	45
6.6 Trädgården som övergångsobjekt.....	45
6.7 Barnets plats i trädgården.....	46
7 DISKUSSION.....	47
7.1 Metodreflektion.....	47
7.2 Resultatdiskussion.....	48

1 INLEDNING

Jag har arbetat som socionom i snart 30 år och har mer och mer börjat fundera på att det finns en pusselbit, som jag har saknat i mötet med människor. Det handlar om betydelsen av olika platser i de här människornas liv och hur de har påverkat dem. Det här är en av de tankar som har bidragit till mitt val av uppsatsämne. Något annat som har bidragit till valet är att jag upplever att min egen barndoms trädgård har betytt oerhört mycket för mig. Jag tänker ofta på min trädgård och har flera gånger försökt fästa den på papper, men har inte lyckats så bra. Bilden finns etsad i min hjärna, men går inte att föra ut genom handen. Tanken om min egen trädgård är kopplad till mina funderingar på hur mina egna barn har upplevt sin uppväxt i sin barndoms trädgård. Trädgårdars utformning har förändrats över tid. En villaträdgård ser inte likadan ut idag, som den gjorde på 50-talet, när jag växte upp.

Hjort (1983) skriver i sin avhandling ”Var hör människan hemma”? att vi har vant oss vid att koppla våra egendomliga beteenden, nycker och fobier till dålig kontakt med eller problem hos våra föräldrar. Däremot kopplas sällan våra beteende till rumsliga förhållanden. I journaler av olika slag som följer en människa sägs sällan eller aldrig något om hur det såg ut där hon växte upp. Om betydelsen av hur platsen ser ut är försumbar eller om den som skriver journalen inte tror på dess betydelse är oklart. Det går inte att notera några samband så länge man inte tror på det, menar Hjort. Han är övertygad om att rumsuppfattning existerar och påverkar oss i livet på olika sätt.

Trädgårdens utformning kan kanske ha betydelse för vilken anknytning barnet får till trädgården. Kan det vara så att trädgårdar med rikare innehåll ger fler minnen och fler upplevelser för barnet? Getrude Jekyll (1843-1932) är en av Englands, och därmed världens, mest kända trädgårdskonstnärer skriver Möller (1992) i sin bok *Trädgårdens natur*. Gertrude hade inga egna barn, men intresserade sig för barns behov i en trädgård och beskriver det så här: *Bär, frukter, dofter, gömställen, klätterträd, en hydda, sand och vatten – och sedan behövs bara en gunga för att trädgården skall innehålla allt ett barn kan drömma om. Därmed är den också en drömträdgård för alla vuxna med barnasinnets i behåll (s184).*

Min barndomsträdgård, en nyttoträdgård, såg inte likadan ut som den trädgård som mina barn har vuxit upp i, i ett grupphusområde. Å andra sidan kanske mina farföräldrar, som hade anlagt trädgården där jag växte upp, genomgick en liknande förändring av sin trädgård från barndom till vuxenliv. Brukarens dotter och knektens son, vad visste de om hur man skapar en trädgård på 700 m² i ett villaområde, en trädgård som skulle komma att betyda så mycket för mig och mina systrar. Är det så att det handlar om hur trädgården är utformad eller är det så att ett barn knyter an till en plats där det finns människor hon tycker om och som tycker om henne och där hon ingår i ett naturligt sammanhang? Det är i de här funderingarna den här uppsatsen har sitt ursprung.

2 UTGÅNGSPUNKTER

2.1 Mina egna trädgårdsminnen

Jag tyckte så mycket om min barndoms trädgård. Den var som en hel värld med olika delar, som hade mening för mig. Eftersom mamma var hemmafru, så var jag hemma tills jag började skolan som sjuåring. Det blev många dagar som jag sysselsatte mig på egen hand. Jag kände ingen jämn gammal flicka förrän jag började skolan. I huset bredvid bodde en flicka som var tre år yngre än vad jag var. Hon var den enda kompis, som liksom jag, var hemma på dagarna. Jag har två äldre systrar. Vi lekte mycket tillsammans, ofta i trädgården. Huset ägdes av min farmor och farfar, som bodde på övervåningen i ett rum och kök. Farfar hade byggt huset samma år som min pappa föddes 1921. Själva hade vi två rum och kök på nedre botten. Ett rum som låg i anslutning till vårt kök stod tomt. Där hade min farmors föräldrar bott under ålderdomen. De dog i nära anslutning till att jag kom till världen. Min farmor ville att rummet skulle stå tomt, för att hon och hennes systrar skulle kunna dricka kaffe där varje sommar.

Det var mestadels mina farföräldrar som skötte trädgården. Den jag förknippar mest med trädgården är min farmor. Jag tror att det var hon som planerade trädgårdsarbetet. Utanför vårt köksfönster låg trädgårdslandet. Det var indelat i potatisland och kallgård, som det kallades. Den största delen var potatisland. I kallgården odlades spenat, morötter, dill och persilja. Kanske också en del sommarblommor som kunde plockas och sättas in i vas. Från köksfönstret kunde jag också se vår lekstuga, som låg bortanför trädgårdslandet. När jag skulle gå dit så gick jag först nedför den gjutna kökstrappan, följde grusgången bredvid huset, därefter rundade sig vägen runt trädgårdslandet. Vid uthusets gavel tog en liten upptrampad stig vid som ledde fram till den gulmålade lekstugan. Jag tyckte att den vägen kändes så magisk. Den var så fin att gå på. Lekstugan låg alldeles i hörnet av tomten, med staket runt om. Vid den lilla stigen på vänster hand stod tre björkar i rad och precis vid dörren reste sig ett högt körsbärsträd. Jag kan inte minnas att det någonsin hände att vi genade över potatislandet för att komma till lekstugan. Vi gick alltid på den lilla stigen fast den vägen var längre. I lekstugan lekte vi allehanda lekar. Den kunde vara affär med godis och specier. Vi samlade på godispapper och fyllde med hushållspapper och så klippte vi ut små modeller på cornflakes paket som kunde sättas samman till små kartonger som det exempelvis stod havregryn på. Lekstugan kunde också vara konditori. Då sålde vi kakor tillverkade av modeller och hade servering under körsbärsträdet. Ofta var den helt enkelt ett "hem" där vi städade och lagade mat och skötte om våra "barn". Sen var den en mysig plats när det regnade ute och övernattningsplats vissa sommarnätter. Lekstugan var en viktig byggnad i vår trädgård.

Uthuset låg i tomtgränsen och innehöll tvättstuga, två vedbodar (en för varje hushåll), garage till pappas motorcykel och ett utedass, som jag dock inte minns att det användes. Framför uthuset fanns vedbacken, där högg farfar och pappa ved och dit kom vedleveranser med traktor och "vedkaparen", som var farmors bror. En lördagsmorgon kunde man vakna av det gnällandet ljudet från vedsågen. Bredvid vedbacken fanns gungställningen med två gungor. Den var byggd på plats och marken under var täckt med sand. En gång kördes den ena stolpen ner av

traktorföraren, som levererade ved. Han hette ironiskt nog Leek i efternamn. Det var en sorglig dag, minns jag. Men stolpen rätades upp och gungorna fungerade igen. På gungorna satt vi mycket när vi umgicks. Där kunde man sitta och svänga och prata på samma gång. Bredvid gungorna mot tomtgränsen stod en björk och en välklippt lönn. Lönn var vårt efternamn.

Vid sidan av huset fanns källarstukan som ledde ner till jordkällaren. Där ner förvarades potatis i lårar och sylt och annat på hyllorna. Där nere luktade det gott.

På framsidan av huset mot vägen var ”finingången” till huset med verandan. På framsidan fanns också alla fruktträden. Först ett stort äppelträd, med gröna äpplen, som växte ganska nära huset. Därunder stod de vita trädgårdsmöblerna. Vi hade fler äppelsorter, Cox Pomona, Åkerö, Celini och ett sommaräpple, som var gudomligt gott och som jag aldrig har ätit någon annanstans. Vi hade också Viktoriaplommon. Jag minns att tidigt på höstterminen, när jag hade börjat skolan, så gick jag till plommonträdet och plockade flera plommon, som jag sen radade upp på trädgårdsbordet och satte mig där för att läsa mina läxor och samtidigt äta plommon.

Längs tomtgränsen mot grannen fanns det en rad med vinbärsbuskar, svarta och röda var för sig. Av dem kokade farmor och mamma gelé och saft. Farmor använde mest de svarta bären medan mamma mest använde de röda.

Framför verandan stod det en syrenbuske med lila syrener. Vi roade oss med att leta efter syrenblommor som hade fler kronblad än normalt. Detsamma gjorde vi med klöverbladen i gräsmattan. Vi letade efter fyrklöver som förde tur med sig. Vi satt eller låg ofta på gräset på framsidan av huset. Vi tog grässtrån och kittlade varandra på armar och ben. I händerna kunde man spå varandra med hjälp av grässtrån.

Mot den andra grannen var tomten endast ett par meter bred. Där gick grusgången som ledde till verandan om man tog till vänster och vidare till köksingången på baksidan av huset om man gick rakt fram. Längs gången stod två äppelträd, Celini längst ner mot vägen och sommaräpplet en bit upp. I hörnet, när man skulle svänga in mot verandan, stod en stor pionbuske med vita pioner. Runt Celiniträdet odlade min farmor varje år luktärter som sen klängde sig upp på stammen och framför dem resedor, som luktade så gott. Dessa två sorter är mina favoritblommor sedan den tiden. Framme vid köksdörren hade vi ett cykelställ och bakom det en häck med syrener, som sträckte sig fram till lekstugan. Vi brukade sitta på cyklarna i cykelstället och ”låtsacykla”. Varje lördag krattades grusgången, så den skulle vara fin till söndagen. På söndagar skulle allt vara stilla. Man fick inte piska mattor, hänga kläder på tork eller ”vädra garderober”. Det kunde störa grannarna. Eftersom mina farföräldrar var missionsvänner så ingick flera förbud, som gällde alla i familjen. Vi fick exempelvis inte sy eller använda sax.

När jag var fyra eller fem år så skulle vägen breddas. Från att ha varit en liten smal grusväg, som var en återvändsgata, så skulle det visa sig att den blev den bredaste vägen i byn under en kort tid, men fortfarande återvändsgata. Jag tror att breddningen hörde ihop med att det skulle dras in kommunalt vatten och avlopp. Ytan som behövdes till vägen togs från tomterna av någon anledning fast det var åker på andra sidan. Fruktträden och det röda staketet försvann och brunnen togs bort. Jag minns arbetarna, som byggde vägen. Jag brukade stå vid staketet för att få åka med i bilen,

som åkte fram och tillbaka för att göra vägen jämn. Det blev min första utflykt på egen hand utanför trädgården.

2.1.1 Samtal om trädgården med mina systrar

Jag ville få perspektiv på min egen barndomsträdgård och de minnen som jag bär med mig från den. Jag samtalade därför om denna trädgård med mina två systrar, Mona och Irene, som är åtta respektive fem år äldre än vad jag är. Vi kallade våra farföräldrar Ninni (Ingrid) och Agge (August), vilket kommer att märkas i texten.

På frågan om vad de först kom att tänka på ifrån trädgården så svarar Mona: *Jag tror det var potatislandet faktiskt på baksidan, för det var där första maj, som Agge satte potatis, alltid första maj. Och sen då så satte ju mamma grönsaker, det kommer jag ihåg.* Mona minns att hon på sommaren plockade spenat åt mamma i landet. Hon tror att hon upplevde potatislandet som viktigt i vår trädgård för att det var något som hände på våren och för att vi såg det hela tiden ifrån köksfönstret. Första maj var en speciell dag, förutom odling så vädrades det garderober. Mona funderar på hur de gjorde om det ösregnade. Det var också den dagen, som vi barn fick gå barbenta oavsett väder. *Det var ju en lycka.* En annan sak som Mona minns väl är gungorna: *Vi hade ju varsin gunga Irene och jag och jag blir förvånad att det var deras gungor.* Hon beskriver hur de gungade *jättemycket*. Sen minns hon höjdhoppställningen som vi tog fram varje sommar och stylvorna som vi gick på runt huset. De hade vår pappa tillverkat åt oss. Mona minns dasset när hon var liten och lukten från pissoaren på baksidan av uthuset: *En ränna som gick direkt ut inifrån. Du kan ju tänka dig.* Mona funderar på vad som växte i trädgården och minns syrenbersån, äppelträden, särskilt Åkeröäpplena, som hon tyckte bäst om och som vi tog fram vid jul och så trädet som Ninni hade med luktarter och resedor. Hon minns också lönnen, som man gjorde näsor av. Hon tyckte att syrenbersån skuggade vid verandan och att det var lite för lite blommor i trädgården: *När vi skulle klä till examen då i skolsalen, så hade jag alltid dåligt med blommor. Jag hade alltid dom där pingstliljorna. Det var så fnuttigt och dom andra kom med lupiner och stora buketter.* Mona minns inte att vi hjälpte till så mycket i trädgården. Däremot minns hon att hon brukade städa i köket, när mamma tvättade i tvättstugan, sopade golvet och tog in blommor och satte på bordet. Så säger Mona att vi hade höns jämte lekstugan i en bur och kaniner. Jag minns inte det och ”hönsen” har jag fått berättat för mig av min farmor egentligen var tuppar, ”Tupp” och ”Lupp”. *Egentligen hade man väl det rätt så lugnt och skönt, trodde inte att det fanns något otäckt,* säger Mona. Samtalet avslutas med att Mona säger att hon som vuxen inte tycker om att arbeta i trädgården, hon tycker mer om att pyssla inomhus, precis som när hon var barn. Men hon är med och planterar i trädgårdslandet, men tycker inte att det blir något av det.

Irenes första tanke är lekstugan. Hon säger: *Jag minns nog faktiskt mest vår lekstuga och vår gång bort till lekstugan, bakom potatislandet. Det var som en egen värld nästan. Det var en egen värld som var vår. Det gick en liten stig då bakom potatislandet med tre björkar och som ledde till vår gula lekstuga med syrenhäcken, en egen del i trädgården på något vis.* Vi pratar om att vi lekte mycket i lekstugan och Irene minns alla lekar, som jag nämner. Vår andra lekplats i trädgården var vid gungorna och sandlådan, säger Irene. Där låg också staplar av ved på tork. Vi var mycket på tomten och lekte minns Irene. Vi resonerar om varför det var så, att vi inte var så mycket utanför trädgården, och Irene tror att det nog berodde på att vi inte hade något ”behov” av det. Hon säger att pappa tyckte att vi skulle vara i trädgården. Sen

kommer hon på att vi gick upp i skogen och lekte och att vi åkte och badade ibland på kvällarna. Irene pratar också om äppelträden, vinbärsbuskarna och om Ninnis blomsterland. Så minns hon komposten som fanns nere i hörnet innan de breddade vägen: *Dit gick ju alltid Ninni och hämtade jord när hon satte om träd. Så la hon jorden utbredd på tidning för att den skulle soltorka, försvann väl ohyra kan jag tro. Så klokt de levde egentligen. Potatisskalen bort till grisarna hos Anny. De brukade men inte förbrukade, som vi gör mycket idag.* Irene förknippar båda våra farföräldrar med trädgården, kanske mest vår farfar. Hon minns att han grävde potatislandet och klippte gräset. Irene kan inte minnas att vi barn hjälpte till i trädgården. Vi satte lite blomfrö vid björkarna vid lekstugan någon gång, minns hon, men konstaterar att det var ganska mager mark. Irene avslutar med att säga: *Man har ju inte gjort en likadan trädgård. Inte jag i alla fall.* Men Irene odlar gärna i sitt växthus och vid uthuset i vår trädgård. Därinne är numera hennes ateljé, där hon drejar och målar tavlor. Motiven till tavlorna hämtar hon ofta från vår barndoms trädgård och dess närmaste omgivning.

Det visade sig att jag och mina systrar hade minnen som stämde väl överens med varandra. Systrarna hade av naturliga skäl minnen, som jag bara har fått berättat för mig. Vi var överens om att trädgården var en lugn och trygg plats, där vi kunde leka fritt och det där det fanns lekmaterial och platser som tilltalade oss. Min äldsta syster var lite mer kritisk till trädgården och saknade exempelvis blommor som en del andra barn hade i sina trädgårdar. Medan jag mest sammankopplade vår farmor till trädgården, så minns mina systrar att farfar och även mamma arbetade i trädgården. Pappa bidrog med lekmaterial, som styltor och höjdhoppställning. I vuxen ålder så är det Irene och jag som tycker om att odla i trädgården.

2.2 Trädgårdstyper under 1900-talet

Ordet paradiset betyder egentligen ”lustträdgård” (Hidemark m.fl. 1995). En trädgård kan ge både tillfredsställelse och avkoppling, när man i kontakt med jorden och naturen följer växlingarna över året och även en känsla av kravfylldhet att inte hinna eller orka med den arbetsinsats som krävs för att trädgården ska bli som man har tänkt. Trädgården har ursprungligen, bortsett från de största trädgårdarna, varit tänkt som nyttoträdgård. Både på landet och i staden odlades kål och grönsaker och senare även potatis för det egna hushållet. Under 1800-talet när skiftet hade brutit upp de gamla bymiljöerna så blev det vanligt med prydnadsväxter även på mindre gårdar. Många av de växter som då började odlas har hållits sig kvar genom åren, såsom syren, pion och gammaldags rosor. (ibid) *Att forma en plats så den blir mer njutbar*, menar Andersson m. fl. (2000) kan vara det samma som trädgårdskonst. Det finns många olika yrkesgrupper som står bakom utformningen av de svenska trädgårdarna. Ett utmärkande drag för svensk trädgårdskonst skulle kunna vara närheten till naturen och att hävda naturens särdrag. Trädgårdarnas utformning har förändrats under 1900-talet på flera olika sätt. I början av seklet kom egnahemsträdgårdarna där det i första hand odlades nyttoväxter som ett tillskott till hushållets ekonomi. De flesta familjer byggde huset själva. På 40- och 50-talet när funkisinspirationen kom till Sverige byggdes arkitektritade hus. Trädgården skulle vara som en förlängning av hemmet och den skulle vara till för vila, barnens lekar och samvaro (Flinck, 1994). Politiska beslut, samhällsstruktur, omvärldsinfluenser, syn på barnuppfostran mm har visat sig även i hur trädgårdarna har utformats. Hur egnahemsträdgården, villaträdgården inspirerad av funkis och den praktiska villaträdgården har kommit till och hur de såg/ser ut beskriver landskapsarkitekt Å Wilke (2006) i sin bok ”Villaträdgårdens

historia. Ett 150-årigt perspektiv”. Nedanstående beskrivning av trädgårstyper är baserade på Wilkes bok.

2.2.1 Egnahemsträdgården

Vid sekelskiftet var trångboddheten bland arbetarna i de större städerna i Sverige stor. 1899 tillsattes en egnahemskommitté av Kungl. Maj:t. Syftet med den var att undersöka möjligheter att starta ett egnahemsbyggande i stor skala. Om arbetaren fick äga och vårda ett hem så skulle det ge en känsla av tillfredsställelse och uppmåna till att arbeta och vara sparsamma. Socialistiska idéer började vid den här tiden sprida sig i landet. Arbetarna var missnöjda och demonstrationer var vanligt förekommande. Ansvaret för ett hem, ansåg man, skulle lugna ner arbetarna. I egnahemskommitténs betänkande stod det så här: *Det vore till stort gagn för samhället om arbetarbefolkningen lever under lugna, förnöjsamhet alstrande villkor. Ty en bofast självständig arbetarstam, bildar ett tryggt och pålitligt element i samhället (s104).* En annan stark kraft bakom framväxten av egnahemsrörelsen var Nationalföreningen mot emigrationen. Om arbetarna fick tillgång till bra bostäder så skulle emigrationen, som ansågs utarma det svenska samhället, kunna hejdas. Ett eget hem ansågs av Nationalföreningen stärka känslan för hembygden och fosterlandet. Deras ideal var en röd stuga omgärdad av björkar och blåbärsris.

Kunskap om egnahemsbyggande spreds på olika sätt, genom böcker, enklare skrifter och genom tidningar. Trädgårdsarkitekter, trädgårdsmästare och arkitekter var kunskapsspridare i ämnet. Några av de mest kända var Rudolf Abelin, som var debattör och skrev böcker och tidskrifter om trädgårdar och Gustaf Lind, som var föreståndare för kungliga Lantbruksakademiens trädgårdsskola. Egnahemsområdena i staden skulle vara avsedda för en familj och vara friliggande. Det fanns regler om hur stor del av tomten som huset fick ta i anspråk. Var tomten på 1000 kvm, så skulle huset uppta maximalt en tiondel av denna. Det togs fram ritningar för hur egnahemsträdgården skulle se ut. På framsidan utgjorde staket eller häck en gräns mot vägen. Ofta fanns en blomsterrabatt på framsidan, antingen vid huset eller längs en grusgång. Den skulle synas från vägen. Grusgången ledde fram till huset och vidgades till en grusplan runt huset. På baksidan fanns ytor för odling av bär och frukt och grönsaker. Ett uthus eller en berså fanns ofta utmed tomtgränsen. Att odla i sin trädgård ansågs vara bra av två skäl. Dels att det var nyttigt för kropp och själ dels att det var ett viktigt tillskott i hushållskassan. Stor del av trädgårdens yta upptogs således av odling. Grusgångarnas funktion var att kunna ta sig till uthus, odlingar eller bersån. Krattning av gångarna var viktigt och skulle vara klar innan helgmålsbönen på lördagskvällen. Det var inte vanligt att egnahemsägaren hade egen bil. Grindhål och uppfarter var anpassade efter människor. Garage fanns i regel inte, men däremot uthus, som innehöll utedass, vedbod och plats för höns eller tvätt av kläder. Mycket, av det vi idag gör inomhus, gjordes under 1900-talets första hälft utomhus. I egnahemsområden skrevs ofta regler för vad som gällde i området. Det kunde gälla att man inte fick piska mattor tidig på morgon eller sen kväll. Man fick inte ha svinhus, men däremot kaniner och höns. Under kriget var det särskilt vanligt att man hade kaniner för att få kött att äta. Kompost ansågs bra att ha och räknades troligtvis som en del av köksodlingen. I komposten hamnade rester från hushållet och aska från spisarna. Odlingarna besprutades regelbundet och att beskära och ympa i fruktträd var en vanligt förekommande kunskap. Det egna hemmet och odlingarna skulle vara av den storleken att de kunde skötas före och efter arbetet, ansåg Abelin. Det fick inte

inkräkta på den tid som gick åt till lönetarbetet. Jämfört med dagens mått var arbetet som krävdes för att sköta sitt egna hem relativt omfattande.

2.2.2 Funkis i trädgården

Till Sverige kom funktionalismen i och med Stockholmsutställningen 1930. Strömningarna kom ursprungligen från Tyskland där tankarna tog fart under mellankrigstiden. De hade spridit sig till Frankrike, Italien, Holland och Ryssland och innebar att man tyckte att industrin och dess tillverkningsprocesser skulle utgöra en grund för arkitektur. Man skulle inte titta bakåt utan framåt för att kunna lösa samhällsproblem. Det gamla sättet att se hade ju slutat med ett krig. Det gamla ansågs vara naturromantik. Gamla stadsplaner saknade solljus och luft ansåg arkitekterna. De nytänkande arkitekterna fick stöd av den nytillsatta socialdemokratiska regeringen. Även ledare i HSB och KF stödde idéerna. Sverige blev unikt genom att funktisen kom att symbolisera demokrati. Man skulle bygga en ny ljus värld för alla. Efter andra världskriget, när flera länder var sönderbombade, stod Sverige intakt och kunde planera vidare med folkhemmet. Flera studiebesök kom från Europas länder för att studera Sveriges syn på stadsbyggande, stad och förort. Mark utanför staden började bebyggas med småhus. Tre rum och kök ansågs vara en lagom storlek till en arbetarfamilj. Rummen skulle ha ljus från flera håll och till huset hörde en mindre trädgård. Färgerna på husen var ljusa, som grå, ljusgul eller ljusgrön. Fasaderna var putsade eller av trä. Staten gav förmånliga lån om man följde reglerna för byggandet. Huset skulle vara på minst tre rum och kök i tätort och två rum och kök på landsbygden. Det var krav på att huset skulle ha centralvärme och bad. Uthuset skulle man inte ha på tomten. Allt skulle rymmas i samma byggnad. I källaren hade man garage, tvättstuga och redskapsförråd.

I trädgårdslitteraturen visste man hur det skulle vara. Där fanns inga tveksamheter, här fanns normer för hur man skulle göra. Det här var en tid när det fanns rätt och fel. Ulla Molin, trädgårdsarkitekt och författare, blev en viktig person när det gällde hur trädgårdarna skulle se ut. Hon var redaktör för tidskriften "Hem i Sverige". Hon tyckte att trädgården skulle bindas samman med villan. Den skulle vara som ett extra vardagsrum. Gräsmattan var central i den här moderna trädgården. Som komplement till den skulle man ha perennrabatter, trevliga sittplatser och mindre dammar. Egnahemsträdgården och den moderna villaträdgården var på 1940-talet två skilda saker. I den förra hade man fortfarande odling till husbehov, medan den moderna trädgården var inriktad på vila, avkoppling och skönhet. Trädgården skulle passa hela familjen. Den skulle ge luft och sol och nära kontakt med naturen. Ett trädgårdsland för barnen rekommenderades, men i övrigt ersattes odlingsytor till största delen av gräsmattor. Gräsmattan, som fanns på husets baksida skulle vara sammanhängande så den kunde ge plats till lek. Man rekommenderade att så in vitklöver för att gräsmattan skulle bli tåligare för nötning. Trädslag som björk, tall, ek och ibland gran blev vanliga i "funkisträdgården" om den byggdes på naturtomter. Eftersom byggnationen av husen fortfarande gjordes av hantverkare kunde man bevara befintlig vegetation när man byggde. På 50-talet började man tala om trädgårdsarbete som hobby. Det hade lagstiftats om kortare arbetsdag och två veckors semester. Svensken började få fritid. Trädgården fick nya inslag i form av piskställning och en ställning för att torka kläder på. Barnens platser skulle vara till för lek. De skulle placeras lite avskilt så att de fick leka i fred utan att vuxna skulle tillrättavisa. Grusgångar var helt omodernt. Gångar skulle finnas endast där det absolut behövdes och ofta var de belagda med kalksten.

När huset planerades tänkte man på att läget för uteplatsen, som skulle vara nära huset skulle erbjuda maximal kvällssol. Träd och buskar skulle rama in gräsmattan och de skulle planteras tillsammans. Stora träd ansågs inte höra hemma på de små tomterna. De gav för mycket skugga. Några fruktträd fanns oftast och placerade längs gräsmattan på baksidan av huset. En prydnadsrabatt längs husets vägg mot gatan ingick i nästan alla ”funkisträdgårdar”. Perennerna skulle vara färre sorter i större fält för att blommorna skulle komma till sin rätt. Mer populära än perenner, som man ansåg ofta hade för kort blomningstid, var lökväxterna. De krävde mindre skötsel och gav ett prydligt intryck som modet var.

2.2.3 Praktisk trädgård

Politikerna i Sverige hade under hela 1900-talet försökt minska landets bostadsbrist. Efter kriget blev den mer akut eftersom många flyttade in till städerna för att få arbete. Det s.k. miljonprogrammet antogs 1965. En miljon nya bostäder skulle byggas under de närmaste 10 åren. En tredjedel av dessa blev radhus och friliggande villor. Det byggdes fler områden med likadana villor, s.k. grupphusområden. Detta medförde att man allt mindre kunde ta hänsyn till platsens naturliga former. Man sprängde och tog bort stora träd om det behövdes. De flesta områden byggdes dock på nerlagd åkermark. Områdena blev flacka och såg likadana ut. De flesta hus byggdes nu utan källare. På framsidan gjordes plats för bilen eller bilarna. Ibland togs hänsyn till hur husen placerades utifrån insynsskydd och solljus, men i vissa fall byggdes husen i raka rader utan sådan hänsyn. Trafikplanering blev ett nytt fenomen och man byggde gångvägar och cykelvägar skilt från bilvägar. Villorna placerades oftast på återvändsgator, som medförde lite trafik. I vissa områden höll man bilarna helt och hållet utanför området och man gick till sitt hus till fots. En allmänning i mitten av ett villaområde var vanligt. Där kunde barnen träffas och leka. De egna tomterna var vanligtvis för små för lek. På allmänningen kunde finnas träd och berghällar. Men var området byggt på åkermark, gjorde man kanske en pulkabacke.

Vid den här tiden spreds idéer för hur man skulle sköta sin trädgård via tidningar. Det fanns ingen uppfostrande ton i dem när det gällde smak, däremot betonades det praktiska, som exempelvis att använda uppgrävt material till att fylla igen på andra ställen i trädgården. Ofta var matjorden borttagen innan husen byggdes. Underlaget blev kompakt och ovanpå det lades ett ofta för tunt lager med matjord. Uteplatsen skulle vara lätt att ta sig till och låg oftast utanför kök eller vardagsrum med anslutande altandörr. Där byggdes också grillen och man kunde laga sin mat utomhus på sommarhalvåret. Många planterade buskar i sina trädgårdar, gärna vintergröna. De fick ofta en central plats och kunde fylla stora ytor på tomten. De ersatte även perennrabatten i många trädgårdar. De ansågs mer lättskötta. Småväxta träd var vanligast eftersom tomterna var små och stora träd ansågs ge för mycket skugga. Fruktträd förekom, men sattes mestadels för att de var vackra. Gräsmattan var självklar i alla trädgårdar från den här tiden. Den skulle vara till för barnen och höll samman de olika delarna av trädgården. Ibland kunde ett mindre träd planteras på gräsmattan, men det medförde större besvär att klippa gräsmattan. Ville man ha en lättskött tomt, så skulle man satsa på blommande buskar istället för blommor. Marktäckare under buskarna var vanligt. Hade man perenner så var det ofta många av varje sort. Frösådda blommor ansågs billiga och med lång blomningssäsong. De var också bra att sätta i krukor och urnor vid uteplatsen. Staket skulle vara låga men fanns inte alltid runt hela tomten. Mot gatan behövdes för barnen, men om det var en allmänning på baksidan så kunde det vara öppet ut mot den. Grindar mot gatan

förekom inte längre och garageuppfarten fortsatte ofta med en gångväg upp till huset. Man skulle undvika att dela en yta med gångväg. Frukträd och bärbuskar var inget som odlades för att täcka familjens behov. Däremot ansåg man att några bärbuskar och jordgubbsplantor skulle finnas för barnen. Man tänkte också på att fåglarna skulle gilla bären när man valde buskar. Det här var ett nytt sätt att se på djur i trädgården. Man ville bjuda in dem till trädgården med fågelbad och fågelbord. Djurlivet kunde ge glädje åt trädgårdsägaren. En trädgård som var enkel och lättskött var att föredra vid den här tiden. Den skulle vara till för att umgås i.

2.3 Trädgårdens betydelse i ett samhälls- och generationsperspektiv

Under 1900-talets första hälft växte det fram en ny kår av experter i form av barnpsykologer och förskolepedagoger. Radion började nå ut till allmänheten och tog alltmer rollen som folkbildare. Utvecklingspsykologi och pedagogik fick genomslagskraft i barn och vuxenprogram. En romantisk syn på barn kopplat till moralism som predikade lydnad, tacksamhet, renlighet och ödmjukhet fick vika sig för en mer samhällstillvänd syn, som visades sig i en aktiverande pedagogik (Ryden, Tvärsnitt nr 3:2001). 1946 gav Benjamin Spock ut sin bok i USA, om sunt förnuft i barnavård, som uppmuntrade föräldrar att lita på sig själva och att försöka undvika pekpinnar. De här tankarna gick emot de tidiga generationernas råd om hårdare tag i barnuppfostran. (Björkman, Svd 2003 11 27). Vid samma tid började trädgårdslitteraturen tala om barnens plats i trädgården. I "funkisträdgården" började man planera in ytor för barnens lek på ett annat sätt än man gjort tidigare. De hade visserligen funnits lekstugor och trädgårdsland för barnen även innan, men nu fick barnen mer specifikt egna platser i trädgården. Sandlådor och gungor blev vanligare. Vuxna skulle inte vara där och fostra och förmana utan platsen skulle vara till för att leka och ha roligt. De som skrev om trädgårdar menade att gräsmattan måste tåla att användas av barnen. På den skulle man kunna spela badminton och krocket och utöva andra fritidsaktiviteter. Där var det soligt och luftigt att vistas.

I den praktiska villaträdgården, som började ta form i mitten på 60-talet, så flyttade barnen fram sina positioner. Deras lekplatser skulle inte längre vara undanskymda, utan finnas där de vuxna vistades. Det var vanligt att sandlåda placerades i direkt anslutning till uteplatsen. (Wilke, 2006)

Denna skillnad i trädgårdarnas utformning talar för att trädgårdens betydelse skiftar mellan generationer. Men vad är egentligen en generation? När man släktforskar så blir tidsintervallet mellan föräldrar och barn tydlig och utgör ungefär tjugo eller tjugofem år. Bollas (1992) psykoanalytiker och professor i engelsk litteratur, skriver att så prydlig är inte människans reproduktion att en generation föder barn som ett kvartssekels senare är mogna och beredda att reproducera sig och skapa nästa generation. Istället verkar det vara så att medan en generation växer upp, så är en mellanliggande generation på väg att bli vuxna och skapar sin generation. Det tycks vara så att vart tionde år tar ett generationsmedvetande form. Historiker och de som tolkar populärkulturen beskriver ofta 50- 60- 70- 80- talen som avgränsade perioder. Det blir intressant att tänka att det från varje tiotal ärvs många inslag i kulturen från det närmaste föreliggande tiotalet. Den generationen har fötts av andra föräldrar med en annorlunda kultur än deras egen. Ett barns påverkan sker således både av föräldragenerationen samt den framväxande generationen. Bollas menar att förändringarna mellan decennierna är tillräckligt märkbara för att vi ska märka skillnader. Det utkristalliseras generationsobjekt som identifierar fenomen som ger en

känsla av generationstillhörighet. En generation är således en grupp av människor, som har gemensamma generationsobjekt. Objektet finns tillgängliga under uppväxten, men det är först vid tjugooårsåldern, som människan uppfattar sig tillhöra en avgränsad generation. I och med flytten hemifrån upptäcker människan att hon befinner sig mitt emellan ursprungsfamiljen och de grupper som kommer att ingå i hennes framtid. Under perioden mellan tjugoo och trettio förvärvar människan sin generationsidentitet och kan vid trettio års ålder notera att en ny generation, yngre än henne, börjar forma sin identitet. Bollas exempel på generationsobjekt är hämtade från musik, politik eller världshändelser. Han talar också om klädval och språkligt bruk som karaktäristiskt för en generation. (ibid.)

Till generationsobjekten kan trädgården, så som den har sett olika ut under olika tidsepoker, tillfogas. Variationen i trädgårdstyperna över tid kan antas ha satt olika avtryck hos sina unga invånare. Det kan ha med trädgårdens utformning och innehåll att göra, men också med andra faktorer typiska för tiden, som gav trädgården en annan roll i familjernas vardag. Gemensamt för alla generationer är ändå att barnen närmar sig miljön med alla sina sinnen via leken och att den fysiska miljön spelar en viktig roll för identitetens utveckling.

2.4 Utomhuslekens betydelse

Platser och synminnen från vår barndom blir till inre landskap som vi bevarar i vårt minne menar Rachel Sebba (1991). Sebba har gjort en studie kring vuxnas barndomsminnen och barns upplevelse av utomhuslek. Det visade sig att barndomsminnena till 96 % handlade om utomhuslek. Många av minnena baserade sig på sinnesintryck, som innehöll syn, känsel, hörsel och luktsinne. Eftersom barnet utforskar platsen både med kroppen och med sina sinnen så finns minnet kvar även när vi är vuxna. (ibid.) Utomhuslek är starkt kopplad till platsen där leken äger rum. Den kan ge en så stark upplevelse att många kan minnas sina favoritplatser från barndomen hela livet (Sandberg 2002). En lekmiljö ska helst vara både tillräckligt trygg och tillräckligt komplex för att kännas spännande. Lekmiljöer blir till genom planering och design, naturens processer och hur barnen använder platsen. Barnen är med och skapar genom att det är de som använder platsen på olika sätt. Utomhusleken för barn har troligtvis förändrats över tid och framförallt har den förändrats i omfattning. Barn var mer utomhus för några decennier sedan. Så sent som på 70-talet uppmuntrades barn av de vuxna att ”springa ut och leka”, skriver Mårtensson (2004), miljöpsykolog med hänvisning till (SOU 1975). Bostädernas storlek är en sådan faktor som bidragit till förändringen. I Mårtenssons forskning används två olika begrepp, när det gäller barns utomhuslek, den mentala rörelseriktningen och den fysiska rörelseriktningen. Med den förra menas att barnen får möjlighet att släppa på den egna kontrollen och att omgivningen är med och formar förloppet. Den senare kan leda till oförutsägbara händelser både mellan barnen och mellan barnen och den fysiska miljön. Det framstår stundtals som att *omgivningen leker med barnen istället för tvärtom*. Naturen med sin föränderlighet bidrar till att utomhusleken kan bli fascinerande och spännande. Barns upplevelse av den fysiska omgivningen kan vara sinnlig på två olika sätt, skriver Mårtensson. Dels använder de sina sinnen när de iakttar och använder sig av omgivningen, dels samspelar de med den på ett känslomässigt sätt. Lekens sinnlighet innebär att barnen springer omkring, gungar, eller sätter sig i rörelse på andra sätt, men kommer också till uttryck i en *mental rörelseinriktning*, med fantasier och associationer som snabbt avlöser varandra, menar Mårtensson. De sinnliga lekarna förekommer i Mårtenssons forskning bl a på sandytor, i

vattenpölar, vid vinbärsbuskar och i och kring buskage. Att ha löst material, som sand, jord, blad, stenar, att "greja" med är viktigt i barns lek. Årstiderna förändrar lekmiljön och avgör vilka platser som lockar att leka på.

Barn i hela världen bygger kojor har internationella studier visat skriver Kylin (Gröna Fakta 3/2005). Barnen vill själva kunna sätta gränser och bestämma över den plats de använder till lek. Möjligheten till att ha kontroll över det fysiska rummet är en viktig del i barns utveckling och bidrar till känslan av självständighet och hälsosam mental utveckling. Barn beskriver kojan utifrån *vad man gör där och hur det känns*, medan vuxna oftast beskriver hur den är konstruerad, *hur den fungerar* och *hur det ser ut*. Vuxna tänker i synintryck och funktion, medan barn tänker utifrån kroppen och den sinnliga upplevelsen. Vad som kännetecknar en koja är att barn har gjort egna förändringar på platsen för att markera att det är en gräns mellan de själva och övriga världen. På det sättet upplever barnet platsen som sin egen. Kojorna har både karaktären av att vara hemliga och sociala. Vilken aspekt som är viktigast kan skifta över tid och beroende på var barnet befinner sig i utvecklingsprocessen. Den hemliga sidan hänger ihop med barnets förhållande av sin identitet. Under vissa faser vill barnet dela med sig i den identitetsskapande processen och då får kojan en mer social natur. (ibid)

Man kan anta att en trädgård, med de rätta förutsättningarna kan ge barn goda möjligheter att ägna sig åt sinnliga utomhuslekar och skapande aktiviteter. För barn som bor i villor är trädgården ofta den första platsen utomhus som det lilla barnet kommer i kontakt med. Även en bra bit upp i skolåldern kan trädgården vara en viktig plats för naturkontakt med möjlighet att uppleva dofter och smaker av bär och frukt, ge möjlighet till olika lekar med små avskilda platser för kojlek. Med trädgårdsideal som passar barns sätt att vara och utforska sin miljö skulle fler barn kunna få denna möjlighet kanske med livslång inverkan på synen på sig själv och sin plats på jorden.

2.5 Teorier om anknytning och platsanknytning

Om anknytning mellan barnet och andra människor, framför allt modern, finns det mycket forskning. Enligt Giuliani (2003) har relationer mellan människor och relationer mellan människa och plats många likheter. De relationer som betyder mest för oss är de som vi har till människor som vi älskar. Samma sak kan gälla en plats, som vi har haft möjlighet att lära känna och tycka om.

I människans natur finns redan hos det lilla barnet en förutsättning för att knyta känslomässiga band till andra individer. Bowlby (1988) var anknytningsteoriens upphovsman. Han var psykoanalytiker, barnpsykiater och familjeterapeut vid Tavistock Clinic i London. Han är mest känd för sin teori om bindningen, *attachment*, som kännetecknar barnets bindning till en föräldragestalt. Under den första tiden i barnets liv sker bindningen till föräldrarna, hos vilka barnet söker skydd, tröst och stöd. Föräldrarnas roll blir att vara omsorgsgivare. Den rollen blir ett komplement till bindingsbeteendet. Den tredje komponenten är motsatsen till bindingsbeteendet och innebär att barnet utforskar omgivningen och lämnar omsorgspersonen, ger sig ut på egna upptäcktsfärder och börjar leka med andra barn. Det här inträder när barnet känner sig tillräckligt trygg för att lämna bindingsgestalten. Händer det något som gör barnet osäkert eller blir barnet trött eller mår dåligt så återvänder han/hon till den trygga gestalten. Det uppstår ett typiskt interaktionsmönster mellan barn och föräldrar, där barnet undersöker världen utifrån en *trygg bas* (ibid.) Bowlbys forskning var

banbrytande. Tack vare den blev barns reaktioner, när de skiljs från sina föräldrar, begripliga.

I Sverige har Anders Broberg, professor i klinisk psykologi vid Göteborgs universitet forskat på anknytningsteorier, som är det begrepp, som numera används. Orrenius (2005), terapeut och psykolog gör en sammanfattning av hans forskning i sin bok "Trygga relationer". Anknytningsbeteendet visar sig tydligt när barnet är ca sju månader. Då börjar barnet protestera om det skiljs från sina föräldrar och ska tas omhand av någon som det inte känner så väl. Barnet kan efterhand bilda föreställningar om sig själv och sina relationer till andra människor. De här föreställningarna kallar anknytningsteoretikerna för inre arbetsmodeller. De hjälper barnet att förstå och kunna förutsäga vad som ska hända om det gör på ena eller andra sättet.

Med referens till barnpedagogen Piaget beskriver Hjort (1983), hur barn successivt utvecklar sin förståelse av tiden. Från början kan barnet bara uppfatta här och nu men lär sig efter hand förstå innebörden av begrepp som exempelvis senare och tidigare. Hjort (1983) utvecklar den tanken vidare och menar att barnet också lär sig uppfatta rytmen av tiden i form av dygnsrytm och årstidernas rytm. Barnet lär sig uppfatta det som är regelbundet och cykliskt: *Vi anpassar oss inte bara till rytmen, vi tar också de olika faserna i besiktning. Varje ny årstid bär fortfarande något okänt, glömt, eller nytt med sig, och vi måste återerövra varje vår, varje försommar, sensommar o s v, hitta oss själva och våra platser, vårt varande i just den fasen (s141).* Hjort menar att rummet och uppfattningen av det är en del i det som vi internaliserar under vår uppväxt. Rumsuppfattning är en kunskap som grundar sig på subjektiva upplevelser som sker på den plats där vi växer upp. Den ger oss preferenser för platser där vi känner att vi hör hemma. Den ger oss kunskap om platsen och bidrar till att forma vår identitet. *Barnet tillägnar sig kunskap bit för bit, och erövrar rummet, genom att expanderande ta det i besittning (s142).* Om den här utvecklingen blir lustfylld och positiv så lär sig barnet att känna tillhörighet och platsen och situationen kopplas samman med minnen såsom dofter, ljud och bilder. Hjort kallar detta för att barnet approprierar en plats, d v s tar platsen i besittning. Senare i livet kan minnet tala om för individen om en plats är rätt eller fel att vistas på för henne. *Hos koltrastsång och blek vinterhimmel hör jag hemma... (s144).* Barnet kan förknippa behagliga eller obehagliga minnen med den rumsliga platsen, som sedan kan användas som koder för att värdera andra platser. Koderna hjälper barnet att veta hur det ska bete sig på just den platsen och ger också en preferens för de karaktärer som kännetecknar platsen. Senare i livet kommer de karaktärerna att visa sig i estetiska värderingar hos människan. (ibid)

När det lilla barnet övergår från att endast kunna uppfatta det subjektiva i sig själv till att även kunna uppfatta världen runt omkring använder det ett mellanområde, menar Winnicott (1971), som var brittisk psykoanalytiker och barnläkare. Han använder termerna övergångsobjekt och övergångsfenomen för att beskriva det mellanliggande område mellan sig själv och världen. Övergångsfenomenet är det barnet gör för att ta in den yttre världen och övergångsobjektet är själva föremålet det använder. Övergångsobjekten har stor betydelse under en tid, men dess öde är att, när barnet blir äldre, förlora sin betydelse. Det mellanliggande området är nödvändigt för att barnet ska kunna skapa en relation med omvärlden. Upplevelsen av det här området får näring både inifrån barnet själv och från omgivningen och barnet tvingas inte ta

ställning vad som är subjektivt och vad som är objektivt. En vuxen däremot som kräver av omgivningen att de ska acceptera hennes subjektiva upplevelse som fakta anses vara psykiskt sjuk. En vuxen som kan ha glädje av sitt mellanliggande område utan att ställa några krav på andra kan få respons från andra som har liknande upplevelse av sitt mellanliggande område, vilket kan göra att de möts i exempelvis tankar om konst eller filosofi. Upplevelsen av det kreativa gör mer än något annat att människan känner att livet är värt att leva. Motsatsen till den här upplevelsen är när individens förhållande till den yttre verkligheten präglas av eftergivenhet, där världen betraktas, men bara som något som individen ska anpassa sig till och rätta sig efter. Denna upplevelse leder till känslor av meningslöshet och att ingenting spelar någon roll. När barnet använder sig av övergångsobjektet sker barnets första lek och första användandet av en symbol. *Lekandet har en plats och en tid (s76)*, konstaterar Winnicott. För att kunna kontrollera det som ligger utanför en själv så måste man göra saker, inte bara tänka på dem eller önska dem, och att *göra saker tar tid. Att leka är att göra (s76)*. Barnets lek förvandlas i vuxen ålder till kreativitet och kulturell verksamhet. Förhållandet mellan föräldrarna och barnet behöver skyddas under den tidiga utvecklingen så att det kan uppstå ett potentiellt rum, där barnet känner tillit och kan leka på ett kreativt sätt. Barnet behöver också bli introducerat av föräldrarna i kulturarvet utifrån sin förmåga, ålder och utvecklingsfas. (ibid.)

Trädgården kan vara en sådan plats som barnet får möjlighet att knyta an till under sin uppväxt. En plats där det finns möjlighet till dialog mellan sig själv och den fysiska miljön. Hur trädgården ser ut och hur de vuxna använder trädgården kan därför antas få stor betydelse för barnets utveckling av sin identitet och därmed ge människan högre livskvalitet.

2.6 Precisering av perspektiv och begrepp

Trädgården skulle kunna ha betydelse som mellanområde i ett barns utveckling. För barnet kan trädgården vara den plats som ger möjlighet till fri lek, social anknytning och upplevelsen av det intima samspelet med naturen. Indikationer på att trädgården har haft en stark känslomässig betydelse för individen under uppväxten kan tolkas utifrån de teorier om lek och anknytning, som beskrivits ovan. Min ambition är att fånga upp och beskriva dels hur trädgården har varit utformad och dels hur den kan ha påverkat utifrån olika perspektiv. Begrepp och perspektiv som jag utgår ifrån i denna analys är *känslomässig förankring, omgivningarnas betydelse, kreativa och identitetsskapande aktiviteter, de vuxnas förmedling av platsen, och trädgården som övergångsobjekt*.

3 SYFTE

Syftet med min studie är att, utifrån vuxna individers beskrivningar, i ord och bild, av minnen från deras barndoms trädgårdar, dels bestämma typ av trädgård utifrån beskrivna trädgårdskaraktärer, dels undersöka vilken betydelse trädgården har haft för anknytning till platsen.

Ett antagande är att en innehållsrik trädgård (se Jekylls citat i inledningen, s. 7) ger individen fler och starkare minnen och ger förutsättningar för en starkare anknytning till platsen.

4 METOD

Metoden har inneburit att inhämta information om minnen från barndomsträdgårdar. Under rubriken Utgångspunkter ovan har tre trädgårdstyper, som utkristalliserade sig i Sverige på 1900-talet, beskrivits var för sig.

Kvalitativa, halvstrukturerade intervjuer har gjorts med fyra personer (Kvale 1997). Intervjupersonerna, två kvinnor och två män, har utsetts utifrån vetskapen om att de har minnen från den trädgård där de har vuxit upp. Två av personerna, en man och en kvinna var barn på 40-50-talet och de två andra var barn på 80-90-talet. De förstnämnda känner jag via mitt arbete och mitt grannskap och har tillfrågats direkt av mig. De två senare känner jag via mina barn, som har tillfrågat dem. Alla fyra har vuxit upp i Småland. Namnen på personerna är fingerade.

Viss kunskap har inhämtats om hur trädgården där de växte upp såg ut. Det har skett på två sätt, genom direkta frågor till intervjupersonen innan intervjun har bestämts och genom att utifrån adressen hämta hem en karta över platsen från Eniro, där trädgården ligger eller låg tidigare.

Intervjuerna har genomförts i intervjupersonernas hem. Vid samtliga intervjuer har en intervjuguide använts, som delat in intervjuerna i tre huvudteman: "trädgårdens utformning", "aktiviteter i trädgården" och "social samvaro i trädgården". Som avslutning ställdes en fråga om vad barndomens trädgård har betytt för individen och hur de upplever återbesök till platsen (se bilaga 1). Under intervjun har kartan hämtad från Eniro använts som stöd för minnet. Efter avslutad intervju har intervjupersonerna ritat en mental karta (Torell 2005) utifrån minnet av trädgården där de växte upp. Intervjuerna har bandats och därefter har i stort sett alla delar transkriberats ordagrant. Korta beskrivningar av miljön och stämningen vid intervjutillfället har skrivits ner (Patel & Davidsson).

Bearbetandet av materialet har skett på följande sätt:

1. Utifrån varje transkription har formats en narrativ berättelse (Kvale 1997) med inslag av citat (Patel & Davidsson 2003), som ligger så nära intervjumaterialet som möjligt, men är strukturerad utifrån på förhand bestämda teman som baseras på frågeställningen. Berättelserna har sedan analyserats på två olika sätt:

a/ En jämförelse har gjorts mellan nyckelord i beskrivningen av olika trädgårdstyper och personernas berättelser och de mentala kartorna över sina olika trädgårdar.

b/ En tolkning har gjorts av trädgårdens känslomässiga betydelse för individen och dess anknytning till denna plats.

2. En jämförande analys mellan intervjupersonernas berättelser har gjorts för att kunna upptäcka skillnader och likheter i intervjupersonernas anknytning till trädgårdar av olika typ.

5 RESULTAT OCH ANALYS

5.1 Intervjupersoner

5.1.1 Erik

Erik är 58 år. Han har fyra vuxna barn och arbetar som läkare. Han bor i ett gulmålat hus, byggt i början av 80-talet, i gammaldags stil med spröjsade fönster och brutet tak. Huset ligger i ett villaområde och är byggt på plats av en byggmästare. Tomten är lummig med bl a fruktträd, syrener och vinbärsbuskar. Det är en hörntomt som vetter mot skogen på två sidor. Intervjun genomfördes i Eriks kök. Han bjöd på kaffe med saffranspannkakor bakade på bovete och kornmjöl, med hemlagad hallonsylt, krossad choklad och grädde till. Det var lugn eftermiddagsstämning och inga störande ljud trängde in i köket.

Trädgården: syrener, *Transparent Blanche*, gråpäronträdet, enebuskar, potatislandet och det vildbevuxna

Det första som Erik kommer att tänka på i sin barndoms trädgård är blommande syrener: *Det var väldigt mycket syrener där, både vid ingången och på andra ställen i trädgården.* Erik har vuxit upp i en prästgård med stor trädgård, mellan tre och fyra tusen kvadratmeter, tror han. Cirka en tredjedel av tomten var vildbevuxen. Där växte buskar och träd som inte røjdes så mycket och genom den delen rann en bäck. Den delen av tomten vette mot en välbesökt park och mot en handelsträdgård. Ner mot parken stod också sex stora bokar, fina bokar som slog ut i maj, berättar Erik. Boningshuset låg upp mot gatan och på motsatt sida från trädgårdsmästeriet sett låg kyrkogården. Endast infarten till parken skiljde tomten från kyrkogården. Längs den tomtgränsen fanns uthuset och där växte mycket syrener och hasslar. I trädgården fanns många fruktträd. Erik räknar till sju äppelträd, där *Transparent Blanche* är det han kommer ihåg bäst. *Det var så gott det där genomskinliga äpplet.* Mitt i trädgården stod ett jättestort gråpäronträd som det var massor med gråpäron på. När han tänker på de mogna päronen, som fick ramla ner så blir Erik alldeles lyrisk, säger han. Det fanns flera gräsmattor i trädgården som avskiljdes av grusgångar. På en av gräsplanerna hade Eriks far planterat två enebuskar: *Han satte en enebuske på tomten för var och en av oss fyra barn. Jag hade min i backen ned mot bäcken.* Det var en slänt ner mot bäcken och där växte också en forsythia, som Erik kommer väl ihåg. Den var ju gul och blommade fint tidigt på våren, säger han. Mot bäcken fanns också vinbärsbuskar, två svarta och två röda, som han gärna åt ifrån på sensommaren: *Jag tyckte att det var gott att gå där och äta av de där vinbärsbuskarna. Då var de riktigt mogna då vi tog dom.* Ett stort hallonland fanns också i trädgården, som gav mycket hallon. Alla hjälptes åt att plocka hallon, som sedan frystes in. Både gula och röda hallon växte i trädgården. Framför hallonlandet var det också ett potatisland. *Min far var potatisodlare, d v s hans intresse var.... han tyckte det var väldigt roligt att odla potatis,* säger Erik. Han odlade många olika sorters potatis. Sen var det också ett grönsaksland med lite sallad och lite morötter, men det var inte så stort. De köpte mest grönsaker på torget som låg alldeles i närheten.

stugan, där tyckte han om att vara både för sig själv och med kompisar. När han berättar om sin stuga kommer han också att tänka på att det var ett av de få förbud som hans far gav honom. Han byggde nämligen stugan uppe i ett träd till att börja med. *Vi var ju vågade och det började nästan knaka där uppe så då kom far och sa: jag vill att ni flyttar ner huset på marken och det gjorde jag. Och det är jag glad för,* säger Erik. Fotboll spelade Erik med sina kompisar från tidig vår till sen höst. Eftersom tomten var stor så fanns det gott om plats för det. De slog själva gräset, så byggde de fotbollsmål. På vintern spolade Erik is på samma plats och sen spelade de bandy: *Vi spolade is alltså. Bar vatten från bäcken, far köpte minsann ingen slang åt mig utan jag fick bära vatten och jag spolade is själv i stort sett. Det var banne mig ingen som hjälpte mig alltså. Och jag har ju varit intresserad av bandy så jag byggde två mål och så kunde vi spela bandy. Det var ju ett enormt jobb. Men det var ju en del kalla vintrar i början av 60-talet.* Kurragömma var också en vanligt förekommande lek i Eriks trädgård. Han minns att de gärna gömde sig i källaren till uthuset, som också var ett skyddsrum. Där nere var mörkt och lite rått och dörren dit ner var en stor järndörr. Kurragömma lekte de främst på söndagar minns Erik: *Det var ju en lugn dag och vi gjorde inte så mycket annat än lekte.* En annan ”lek” som Erik drar sig till minnes är att de brukade samla granar. Det var tradition i staden att ha påskbål och Erik och hans kompisar gick runt i husen och frågade om de fick deras gamla julgran. Folk blev glada att bli av med granen som hamnade på faderns potatisland: *Det tyckte han var bra att vi eldade och det blev aska där. Det var också en form av lek kan man säga, samtidigt som vi gjorde väldig nytta samlade ihop ris och granar.* Den närliggande parken var också en lekplats för Erik och hans kompisar. Dit brukade de gå på äventyrsvandring. De utgick från trädgården och så gick de in i parken och lekte och hittade på en massa spännande saker. *Det var ju en spännande miljö för oss,* säger Erik.

Att förena nytta med lek. Eriks julgransbål på faderns potatisland

Det sinnliga: naturen, smaken av äpple, fars nypotatis och den porlande bäcken

Erik beskriver många dofter och andra sinnliga upplevelser ifrån sin trädgård. Allt som växte i trädgården bidrog på olika sätt till den upplevelsen. Han minns hur han iakttog och la märke till saker i naturen och *njöt av trädgården på något sätt.* Han beskriver hur smaken av de mogna gråpäronen *fortfarande sitter i gommen* på honom liksom äpplena, vinbären och hallonen och fars nypotatis. Han beskriver hur han

plockar äpplen på morgonen när dimman låg tät och hur gott det smakade. Erik minns också att han på våarna fick förtroendet att lunta, d v s bränna fjolårets gräs: *Det fick inte blåsa, det skulle vara lite fuktigt i botten och så där, så det kommer jag väldigt väl ihåg dofterna.* Han minns också doften från källaren under uthuset och dofterna från vax och honung från hans fars bikupor och så syrenerna förstås. Ljudet från den slingrande bäcken kommer Erik ihåg. *Det där porlande ljudet och hur det forsade fram på vissa ställen.* Det blev en hel del plaskande i bäcken och de gjorde vattenfall och vattenhjul i den. Erik minns också hur skönt det var att ligga i det långa härliga gräset på slänten.

Gemenskapen: faderns trädgårdsland, kompisar och eftermiddagskaffe under äppelträdet

Den vuxne, som Erik mest förknippar med trädgården är fadern: *Det är far i alla fall. Han var där väldigt mycket, hans potatisodling, han var ju ofta där och grävde och det var mysigt, han var där och jobbade med hallonen och biodlingen. Mor var ju inte så mycket i trädgården. Hon var inte intresserad av trädgård. Hon var mest inne i huset då.* Annars var Erik mest med sina kompisar i trädgården. Syskonen var inte med så ofta. Han minns bara att de var med när de lekte kurragömma. Bröderna stack iväg till andra kompisar och systemen var mestadels inne, tror Erik. Familjen fikade ofta i trädgården. Då satt de på trädgårdsmöblerna, som stod under äppelträdet. Han har fina minnen från hur han såg sina föräldrar sitta och dricka eftermiddagskaffe fina sommardagar under äppelträdet.

Trädgårdsskötsel: räfsa löv, plocka bär och det vildvuxna

Eftersom Erik bodde på en prästgård så sköttes en del av trädgårdsarbetet av kyrkogårdsfolk. De kom exempelvis och klippte gräsmattor och ansade kanter. Men en hel del arbete sköttes av familjen själva. Erik minns att hans mor ganska tidigt ”lejde” sina barn till att hjälpa till i trädgården. *Om ni räfsar löv här nere idag, så bjuder jag på matiné sen,* kunde hon säga. Erik hjälpte också till med att plocka bär och frukt i trädgården. Sen var ju tomten inte så välordnad överallt. Erik säger så här om tomten: *Framför huset var det lite mer välskött. Det var ju en stor tomt, så det blev lite mer vildvuxet på vissa partier och det var ganska mysigt att allt inte sköttes perfekt. Jag menar syrenbersån den nästan växte igen och så där.*

Ett tidigt minne: fastna med tungan, höstblåst och krupp

Erik har två tidiga minnen från sin trädgård. Det ena är när han fastnade på tungan på ett järnräcke: *Det var ett räcke där precis som gränsade till tomten och då stod jag där uppe och så fastnade tungan.* Ett annat minne var när han som liten en höst satt på taket till en stegställning och tittade på när trädgårdsmästaren plöjde upp landet: *Det tyckte jag var spännande och satt där och tittade en blåsig höstdag.* Med spänning i rösten fortsätter han: *Jag hade väl inte mycket kläder på mig och på natten fick jag krupp och fick åka in till lasarettet, då var jag inte gammal.* Erik tror att han blev så rädd så att det är därför han kommer ihåg de här två händelserna.

Betydelse för vuxenlivet: faderns inverkan, att vara aktiv, kunna upptäcka naturen och syrenerna

Erik tror att hans barndoms trädgård har betytt en hel del för honom: *Att jag på något sätt kunde vara aktiv och kunde utveckla flera olika saker, ja och lära mig en hel del. Jag kan ju odla potatis och har lärt mig mycket om frukt och bär. Jag pratade ju med far han var ju intresserad av trädgårdsskötsel.* Den sista meningen upprepar Erik med

sådant eftertryck att man förstår att hans far hade ett genuint trädgårdsintresse. Tidigt i intervjun berättar Erik att om han ser en torghandlare som säljer gråpäron så köper han direkt. För gråpäronträdet tycker han var alldeles speciellt. Han berättar också att han vill minnas att han planterade en forsythia det första han gjorde i sin egen trädgård, när han flyttade in i sin nuvarande bostad. Nu mot intervjuns slut så konstaterar han med glad röst att han har fortsatt att pyssla med det som han gjorde i trädgården som barn: *Jag tror att det har betytt ganska mycket faktiskt, jag känner det. Upptäcka naturen helt enkelt, det var ju på nära håll och så mycket. Jag menar det är nästan kusligt hur jag ser att jag tar efter en hel del. Hallon har jag haft här och potatis odlade jag en period och bi vill jag försöka skaffa sen, så småningom, jag har ju utrustning och vinbär har jag i trädgården och äppelträd, så det sitter kvar på något sätt.*

Vid ingången till huset, precis framför verandan står syrener. Det är gamla bondsyrener, berättar Erik, som han har hämtat hit från föräldrarnas sommarstuga. Erik bor, som nämnts tidigare, i ett hus som är byggt i gammaldags stil och innehåller både vedspis i köket och kakelugn i rummet. Intervjun avslutas med att Erik berättar att trädgården där han har vuxit upp numera är en parkeringsplats, men bäcken och slänten ner mot den finns kvar. Han brukar snedda över den ibland när han besöker parken. Han tycker det är ”kul” att gå där.

5.1.2 Analys

Trädgårdstyp: Stor egnahemsträdgård

I Eriks trädgård fanns många av de komponenter som kännetecknar en egnahemsträdgård. Uthuset fanns på baksidan av tomten. Där växte också fruktträden, äpple och päron och vid sidan av huset stod vinbärsbuskarna. Trädgårdslandet, med potatis, hallon och grönsaker fanns också på baksidan av huset. Uthus och de olika odlingarna fick sin struktur genom grusgångarna. Vid uthuset växte syrenbersån. På framsidan av huset var det mer välkött, vilket det ofta var i egnahemsträdgården. En skillnad var att Eriks trädgård var betydligt större. Förutom de odlade delarna av trädgården så fanns det utrymme för vilda partier, som ej var givet i en egnahemsträdgård.

Eriks anknytning till platsen

Redan under första delen av intervjun blir det tydligt att Erik som barn bodde mitt i händelsernas centrum. Hela hans trädgård ingick i ett lokalt sammanhang. Trädgården fungerade som utpost mot lite större sammanhang och världen blev på så sätt lite mer begriplig. Där fanns kyrkan som var faderns arbetsplats, där fanns torget och handelsträdgården och där fanns parken med alla människorna och musiken. I trädgården kunde han följa hela kedjan ifrån odling till skörd och han hade frihet att äta av det som växte i trädgården. Erik lade märke till det som växte och han lade märke till årstidernas växlingar. Han upplevde det cykliska förloppet och såg hur forsythian och bokarna slog ut på våren och visste när det var dags att plocka äpplena och de riktigt mogna vinbärena. Han var djupt förankrad i sin trädgård, han var ett med träden, buskarna och bären. Han fick också utföra sysslor som han tyckte var spännande och som innebar ett ansvar, som när han luntade eller eldade upp julgranarna, som också gav ett värde, ett resultat, med aska till potatisen och ris och gräs som eldades upp. Samtidigt som han fick ansvar, så tog han ansvar för det han

ville göra. Erik fick möjlighet att lära genom att göra. Han hade en plats att vara på och tid att utföra det han ville göra. Han spolade isen på vintern, byggde målen till bandy och fotboll osv. Erik ger en känsla i sin berättelse av att han växte som människa genom att få ta ansvar och få anstränga sig för att nå de mål som han ville nå. Det bekräftas också i hans funderingar i vad trädgården har betytt för honom då han tänker på att han hade möjlighet att vara aktiv och därmed utveckla och lära sig en hel del. Kreativiteten är ett tydligt inslag i Eriks berättelse. Han omgavs inte av några förbud utan fick möjlighet att omsätta de idéer och projekt han hade. Spola en isbana genom att bära vatten från bäcken kan låta som ett omöjligt projekt. Men ingen sa det till Erik och han lyckades med sina föresatser. Erik hade kontroll över sin värld, trädgården och omgivningarna. Erik ser att han har förankrats i trädgården via sin far. Hans far hade ett genuint trädgårdsintresse och Erik tyckte om när fadern var i trädgården och lärde sig mycket av honom. Eriks far, som tyckte om att odla sina potatisar och syssla med sina bin, förmedlade samtidigt platsens betydelse till sin son. Han laddade platsen känslomässigt med bina, potatisen och hallonen på ett för Erik begripligt sätt. Han förankrade bokstavligt talat sina barn i trädgården genom att plantera en enebuske för varje barn. Stor vikt lägger Erik vid potatislandet, när han omsorgsfullt berättar om faderns intresse för olika sorters potatis och sen smaken av de små nypotatisarna. Han förmedlar också i sin berättelse barnet som iakttagare. Han såg sina föräldrar, när de drack eftermiddagskaffe och gladdes åt det han såg.

Eriks berättelse ger en känsla av att han som barn stod nära naturen och det som växer. Han beskriver en nästan magisk kontakt med träden, buskarna och landskapet, som inte är förknippad med någon mänsklig varelse. Naturen i trädgården gick Erik till mötes. Det märks i hans beskrivning av hur han en tidig morgon när dimman låg kvar tog ett äpple från trädet innan han gick till skolan eller hans minnen av gråpäronträdet som gav den gudomligt goda frukten. Det märks också när han beskriver sin vistelse i den vilda delen av trädgården vid bäcken och slänten ner mot bäcken. Erik förmedlar en känsla av att naturen omslöt honom där i slänten.

Erik bär med sig tydliga minnen från sin trädgård och han har omsatt en hel del av barndomsminnena i sin nuvarande trädgård. Hans nuvarande trädgård är lite vildvuxen och charmig och innehåller flera av växtsorterna från barndomen. Det som först slog honom i början av intervjun var minnet av syrenerna. Det var gammaldags bondsyrenor och Erik har hämtat hem sådana buskar från familjens lantställe. De växer sedan 25 år tillbaka framför Eriks veranda och på flera andra ställen i hans trädgård. Kanske är det trädgårdens sinnlighet som han förmedlar till mig när han med omsorg har dukat bordet inför intervjun och bjuder mig på pannkakor med krossad choklad och just hemlagad hallonsylt.

5.1.3 Ingrid

Ingrid är 61 år och bor ca 1,5 mil utanför staden. Hon bor i ett hus som är byggt på 2000-talet på samma plats som Ingrid's mans föräldrahem låg. Tomten gränsar till en å och en damm. På andra sidan vägen ligger en sjö. Ingrid är forskollärare och arbetar med socialt behandlingsarbete. Intervjun genomfördes en sen eftermiddag i Ingrid's kök med utsikt över uteplatsen, trädgården och sjön. Det var lugnt och stilla och vi drack kaffe med dopp.

Trädgården: grusgången äppelträden, grönsakslandet, prästkragar och kanalbanken

Det första Ingrid drar sig till minnes från sin barndoms trädgård är när hon står på verandan och tittar ut över trädgården. Hon ser grusgången och landen vid sidan av grusgången och fruktträden. Ingrid kom till den trädgården när hon var 5 år gammal. Hennes föräldrar köpte huset av släktingar till hennes far. Innan dess hade hon bott i ett hus där hon inte fick vara i trädgården för *en arg tant som ägde huset*.

Jag kan nästan känna hur det kändes att komma till den här stora trädgården där man fick vara och röra sig precis som man ville, säger Ingrid. Det var en stor trädgård. Huset var byggt på 20-talet och hade två våningar, med veranda på framsidan och kökstrappa på baksidan. På baksidan låg uthuset, där de tidigare ägarna hade haft höns, men där Ingrids familj hade sina cyklar. Ingrid bodde på en holme och deras trädgård gränsade på två sidor till vatten, en kanal och en grävd damm. Längst ner i trädgården mot kanalen var det ett vilt område, som de kallade för "Kanalbanken". Där nere hade de också sitt garage som kom till användning när de senare köpte bil. En bred grusgång gick från "Kanalbanken" och fram till huset. När man följde grusgången upp mot huset, så gick det på höger sida in en liten gång i gräsmattan och därinne stod en flaggstång med en liten rundel runt sig. På gräsmattan fanns äppelträd, ett i varje hörn, Signe Tillish, Transparent Blanche och Gravenstein, minns Ingrid. I ytterkanten av den stora gräsmattan var det två stora trädgårdsland: *För mina föräldrar dom odlade mycket grönsaker och dom hade bärbuskar och äppelträd som sagt*. I trädgårdslanden odlades potatis, morötter, rödbetor, olika sorters sallad, lök, rädisor, spenat, bönor och ärtor minns Ingrid. Dessutom fanns det jordgubbar och hallon, vinbärsbuskar, både svarta och röda och så krusbärsbuskar. Nedanför trädgårdslanden gick en sluttning ner mot dammen, där det var vildbevuxet och växte mycket prästkragar. Nere vid dammen hade de sin brygga och sin båt. Det fanns också en brygga vid "Kanalbanken" och de kunde bada på båda ställena. På andra sidan grusgången fanns en mindre gräsmatta och så mammans stora perennrabatt: *Det var hon som skötte blommorna och min pappa som odlade och grävde och gödslade trädgårdslanden*. På andra sidan av huset fanns det en backe, som hon beskriver så här: *Där växte sådana där magra blommor och mitt i backen så var det en jättestor björk, en gammal fin björk. Det var lite upphöjt runt ikring björken så man kunde sitta där*. Hon minns också att det växte en lönn nedanför björken, ner mot dammen och hur fina färger den hade på hösten. Ingrid bedömer att ungefär hälften av trädgården var vild och hälften var anlagd. Runt huset hade Ingrids mamma rabatter med olika sorters blommor och buskar såsom snödroppar, tusenskönor, clematis, kaprifol och kerria.

Omgivningarna: holmen, dammen, stationen och ångbåten

Ingrid och hennes familj hade grannar på två håll. I de husen bodde två flickor i varje familj, som var i ungefär samma ålder som Ingrid och hennes syster. På andra sidan dammen låg stationen och där fanns också ett hus med sex lägenheter, där de som arbetade på stationen bodde. Där bodde en pojke, som var lika gammal som Ingrid. Alla sju barnen på holmen lekte mycket tillsammans, säger Ingrid. De var inte bara i Ingrids trädgård utan de rörde sig runt omkring. I dammen var det en hamn med båtar och hon minns där hur *folk körde ner och vände*. I hamnen hade också en ångbåt i passagerartrafik, sin plats när den inte var ute på en tur på sjön. Ingrid berättar att en gång fick alla barn som bodde på holmen åka med på den provrunda med båten gjorde varje vår. Eftersom Ingrid bodde vid ett stationssamhälle så passerade en hel del tåg, som också drevs med ånga på den tiden. På vintern minns Ingrid att de åkte skridskor

på dammen: *Mest på kvällarna när det började bli mörkt och lamporna lyste från stationen och stationsområdet, så var det lite halvmörkt nere på isen, som vi hade skottat. Ned till isen kom barn från hela byn intill och det var särskilt spännande när det kom pojkar dit, säger Ingrid med ett skratt.*

1. Huset
2. Ut-huset
3. Garaget
4. Bryggan
5. Till stationen
6. Fruktträd
7. Stör björk
8. Lönn
9. Adelsgrau
10. Lina
11. Gräsmattor
12. Backen
13. Grönsaksland
14. Hallen
15. Jordgubbar
16. Vinbär o krusbär
17. Perenn rabatt
18. Blomsterland
19. Grusgång
20. "Leget"
21. Kanalbank
22. Trädgårdsmöbler
23. Grindstolpar
24. Flagnostang
25. Rödabai
26. Dammen
27. Kanalen

Ingrids bild av sin trädgård

Lekarna: "leket", gömme, fyrboll och simuppvisning

Den lek som Ingrid minns mest och som hon återkommer till flera gånger under intervjun är "leket", som barnen på holmen byggde på hennes tomt nere på "Kanalbanken": *Jag kommer så väl ihåg. Vi gick den där lilla vägen som gick ner till vårt hus. Så gick vi ner i skogen och där hade dom ett sådant ställe där dom slängde gamla söndriga tallrikar och gamla grytor och gamla spannar. Det låg en hel hög med gammalt där. Så dit gick vi och hämtade sådana saker som vi ville ha till vårt leke. Sen gick vi hem med det och så stod A:s mamma och hennes svärmor vid det andra huset och ropade: Gå tillbaka med den där skiten, ni får inte dra hem det. Och så stod min mamma hemma i trädgården och sa: Jo dom får ha det i vår trädgård. Dom får leka med det här. Så byggde de "leket" av sockerlådor med olika rum och kök och så grejerna som de hade hämtat i skogen. Där lekte de jättemycket minns Ingrid. Ibland var vi ovänner, då var det några som fick gå hem, men för det mesta var vi vänner. Leken var mamma, pappa, barn. De lagade mat och gick iväg till jobbet och så där. Det var Ingrids mamma som tillät att de byggde en koja på tomten. Pappan tyckte att det var skräpigt. Annars minns Ingrid bara en sak som hon var förbjuden att göra i sin barndom och det var att gå nära dammen. Ingrid säger att hon har funderat lite på vad de lekte på vintern. Hon kommer på att de byggde snökojor och så åkte de skridskor. En annan lek hon minns var "gömma" och hur det fanns rätt så många ställen som man kunde gömma sig på i deras trädgård. De hoppade hage, spelade kula, hoppade rep och bollade. *Så där treboll och fyrboll mot väggen, men det var ju inte så lätt att bolla mot husväggen, för det var ju sådana där ribbor på.* När de lärt sig cykla brukade de cykla runt på holmen till varandra och när de blev lite äldre så*

cyklade de till ett badställe lite längre bort där det fanns en stor brygga, även om deras mamma uttryckte en viss oro över detta: *Min mamma var orolig då för det rinnande vattnet där nere. Det var rätt så strömt. Hon var väl inte så jätteglad då i början, men vi fick vara där nere och leka och simma och bada.* Där nere hade de simuppvisning då de bjöd ner sina föräldrar. Föräldrarna kunde sitta på sofforna som fanns på bryggan och sen bjöd flickorna på saft och kakor och hoppade och visade vad de kunde, berättar Ingrid.

Det sinnliga: morgonsolen, , jordgubbar, "halvrören" och gökärt

Köksingången på huset var mot öster. Ingrid kan minnas hur hon satt där på trappan: *när man satt på den trappan på morgonen, när solen sken, morgonsolen, det kan jag känna fortfarande hur det kändes att sitta där i solskenet.* På vintern när det var kallt minns Ingrid hur det kändes när hon slickade på järnsaker och tungan fastnade: *De där halvrören som vi hade, skridskorna, och den där nyckeln, som man skulle skruva fast med* var sådana saker som tungan kunde fastna på. Sen minns hon också när de var ute och åkte skridskor och började frysa om händerna och fötterna och hur det sen kändes när hon kom in. *In i värmen och hur det brände i fötter och händer.* Smaken av jordgubbar, hallon, vinbär och äpplena från trädgården minns Ingrid och hur lätt det var att bara gå ut och plocka det på landet. Krusbären kommer hon också väl ihåg hur goda de var. *Man åt det som var inuti och spottade ut skalet.* Så minns hon gökärten som växte i backen och bladen från syran. Sådant plockade de och använde i sitt "leke". Ljudet från pappans motorcykel när han kom hem från jobbet kommer Ingrid väl ihåg och även ljudet från ångbåten, när den tutande och puffande kom in i kanalen och ångloken som stannade borta vid stationen. Doften av de gammaldags rosorna i trädgården kan Ingrid påminna sig om varje sommar. Hon har tagit hem rosor från barndomsträdgården till den trädgård hon har idag. Prästkragarnas doft på slänten minns Ingrid också. *Dom luktade ju starkt och inte så där jättegott.* Ingrid har starka synminnen från sin trädgård. Snödropparna och påskliljorna som blommade på våren kommer hon ihåg, liksom björkarna när de slog ut i backen och när fruktträden blommade.

Ingrid i sin favoritutsikt över sin barndoms trädgård, med grusgången och fruktträden.

Gemenskapen och trädgårdsskötsel: *höra ihop, luka, skörda och ympa*

I Ingrid's familj pratade de mycket om trädgården, träden och odlingarna. Det är en anledning tror hon att hon har så mycket minnen från sin trädgård. Trädgården var viktig i hennes familj och hon minns också väldigt väl sina morföräldrars trädgård, där hennes mamma hade vuxit upp. Ingrid's föräldrar var mycket ute i trädgården på sommarhalvåret. De jobbade i trädgården och Ingrid och hennes syster var delaktiga i detta: *Det var så man hörde ihop och man fanns i trädgården och gjorde saker där. Vi var med och lukade och skördade och plockade och var med och fick se hur dom gjorde när dom ympade träd.* Hon förknippar allra mest sin pappa med trädgården. Det var han som skötte landens grönsaker och äppleträd. Pappan arbetade på mentalsjukhuset i staden och det innebar att han ibland hade lediga eftermiddagar. Då arbetade han ofta i trädgården. Hennes mamma månade mer om det vilda, blommorna i backen och hon ville att det skulle vara olika sorters träd i trädgården. Familjen brukade sitta ute och fika i trädgården, särskilt när det kom släktingar på besök minns Ingrid. Åt i trädgården gjorde de senare, när Ingrid var tonåring, för då byggde de ett uterum i trädgården. Där brukade Ingrid ha tjejfester och när vännerna träffade sina nuvarande män, så hade de kräftskiva i uterummet. *Vi använde oss av trädgården även sen när jag blev lite äldre.*

Ett tidigt minne: *Lillasyster ramlar i dammen*

När de flyttade till den här trädgården var föräldrarna oroliga för att vattnet var så nära tomten. Det fanns inget staket vid vattnet. Och Ingrid, som var 5 år, och systemen, som var 4 år, var förbjudna att gå nära vattnet. Ingrid minns att en tidig vårdag hände det som inte fick hända. Hennes lillasyster ramlade i vattnet. De hade inte bott länge i huset. Ingrid var sjuk och låg i sängen. Hon berättar med inlevelse hur det hela gick till, så som hon har fått det berättat för sig. Det var i april månad, så det var kallt i vattnet och systemen hade med några kompisar gått till andra sidan dammen, dit de absolut inte fick gå. Systemen skulle ta upp något som flöt i vattnet och ramlade i. Pappan som arbetade i trädgården på andra sidan dammen hörde plasket och det sägs att han slet av repet till båten, säger Ingrid, för att kunna ro ut och hämta upp sin flicka. Några stationsarbetare, som var på närmare håll lyckades emellertid få upp henne innan pappan hann fram. Ingrid kommer ihåg hur de kom in med henne i huset, slet av henne kläderna och tog på henne pyjamas och stoppade ner henne hos Ingrid i sängen. *Kanske tänkte jag: Du din olydiga unge, när jag inte var ute och såg efter dig.*

Betydelse för vuxenlivet: *Det är i denna trädgården som det känns rätt*

Ingrid tror att hennes barndoms trädgård har betytt mycket för henne liksom för hennes två systrar *då alla är lika intresserad av trädgårdar och blommor och fåglar och sådant.* Hon beskriver hur detta var *rätt så viktigt i vår familj.* Hon funderar vidare på om hon hade haft det intresset om hon hade bott kvar i det huset, där hon inte fick vara i trädgården. På våren längtar Ingrid efter att få gå ut i sin trädgård. Hon tycker att hon mår bättre när det blir vår och sommar och kan använda trädgården: *Då handlar det mycket om trädgården. Att jag får gå ut i trädgården och jobba och titta på mina blommor och se hur det börjar växa.* Det betyder jättemycket för mig säger Ingrid med eftertryck *och det tror jag har och göra med att jag har varit i min barndoms trädgård och upplevt allt som jag gjorde där.* Ingrid har anlagt en trädgård tidigare i livet. Då var hon också intresserad och odlade mycket, men hur det är först i denna trädgård som det *känns rätt.* När hon försöker beskriva vad det är som känns rätt så nämner hon ekängen, dammen, ån och sjön, som hon ser från köksfönstret. *Vatten åt alla håll.* Sen hennes man sågade ner granarna är det också ljust och öppet.

Det är precis som jag hade i min barndoms trädgård. Ingrid säger att när hennes barn var små och de bodde i det andra huset, så var de mycket ute, men hon tror inte att hennes barn har fått samma känsla för trädgården som hon fick under sin uppväxt. Hon tror att det handlar om att barnens pappa inte var med och jobbade i trädgården. Han var i omgivningarna runt omkring, vid ladugården, eller i skogen och röjde. Ingrid berättar att hon i sin nuvarande trädgård har planterat jordgubbar, smultron, gula hallon, vinbärsbuskar och fruktträd. Intervjun avslutas med att Ingrid talar om att hon har varit och besökt sin barndoms trädgård, några gånger i vuxen ålder. Det är en väldigt speciell känsla, säger hon. Det går inte att jämföra med den hon känner för sin förra trädgård, där barnen växte upp: *Den känner jag ingenting för, när jag kör förbi här varje dag.*

5.1.4 Analys

Trädgårdstyp: Stor egnahemsträdgård

Uppbyggnaden av trädgården har många inslag av egnahemsträdgårdens karaktäristiska delar. På framsidan ut mot vägen ligger den stora perennrabatten, som mamman skötte om. På baksidan låg uthuset i en vinkel av trädgården. Ingången till trädgården var nere vid kanalen och därifrån gick en bred grusgång upp mot huset och även bort till uthuset. På gräsmattan framför huset växte fyra stora äppelträd. I trädgården fanns två stora trädgårdsland. I det ena odlades flera sorters grönsaker och i det andra växte bärbuskarna och jordgubbsplantorna, vilket alla var ingredienser i egnahemsträdgården. Ingrid är liksom Erik uppvuxen i en stor trädgård, med både vilda och odlade partier, ungefär hälften av varje säger hon själv.

Ingrids anknytning till platsen

I Ingrids berättelse är gemenskapen och arbetet i trädgården nära sammankopplat med vartannat. Föräldrarna och barnen hörde ihop när de arbetade eller umgicks i trädgården. De vuxna visade med sin närvaro att trädgården och växterna var viktiga och var värda att vårdas på ett omsorgsfullt sätt. Barnen fick hjälpa till att luka och skörda i landen. Ingrid förknippar allra mest sin pappa med det som odlades, strukturen i trädgården och mamman till det vilda, inslaget av det naturliga och otämjda. Hon kunde på så sätt bli förankrad både i odlingskonsten och i naturens mångfald och verkar ha utvecklat en känslomässig relation till många enskilda växter och träd i trädgården. Hon kommer ihåg alla grönsaker som odlades i trädgårdslandet i hennes barndom, namnen på de flesta äppelträden och andra träd i trädgården. Ingrid beskriver en barndom, där hon fick leka fritt och använda sin fantasi i leken. Det var mamman som tillät leken i "leket", med alla de gamla sakerna som barnen tog hem till trädgården, medan grannflickans mamma försökte sätta hinder i vägen för detta. I "leket" fick Ingrid använda sin kreativitet och sociala förmåga till att forma kojan utifrån sina egna och kompisarnas behov. "Kanalbanken", där de höll till var en avskild plats, där de kunde leka utan insyn från de vuxna. Ingrid beskriver friheten i rörelsen över holmen och betydelsen av kontakten med de andra barnen. Samtidigt ingick trädgården i ett samhälleligt sammanhang med stationen, och hamnen med båtarna. Platser som även barnen hade tillträde till. När isen låg på dammen på vintern åkte de skridskor till fötter och händer domnade. Ingrid fick testa kroppens gränser och minns känslan av hur det brände i fötter och händer när hon kom in i värmen. I skridskoåkningen på dammen förmedlar Ingrid barnet som befinner sig fullt ut i sin kropp och bara är, medan allting är spännande runt omkring och bara sker. I Ingrids

trädgård fanns djupt och strömt vatten. Gränserna för barnen bestod i ett förbud att gå nära dammen, men i övrigt fick de röra sig fritt.

Ingrid beskriver hur hon fortfarande kan känna hur det var att sitta på morgonen i solen på kökstrappan. Hon minns allt hon kunde äta av det som växte i trädgården. Hon åt även av det som växte vilt, såsom gökärt och harsyra, som de använde i leken. Ingrid kan förmedla skönheten hon såg i sin barndoms trädgård med grusgången och landen och fruktträden som hon blickade ut över från verandan. Hon identifierade sig med trädgården och den gav henne många sinnliga upplevelser, som varierade med årstiden.

Ingrid är den av de intervjuade som har lyckats återskapa sin barndomsmiljö i sin nuvarande trädgård. Hon säger att hon inte medvetet har tänkt på detta. Men hon uttrycker att den nuvarande trädgården är som en trädgård skall vara. Under intervjuens gång resonerar hon med sig själv och gör jämförelsen med sin barndoms trädgård med vatten på två sidor av tomten och flera av växterna, som hon har planterat. Ingrid säger att när det blir vår och hon får gå ut i sin trädgård känner hon glädje och tillfredsställelse. Hon gläds också över utsikten från sitt hus och faktum att det finns vatten åt alla håll. Mer och mer börjar omgivningen likna den som hon hade som barn med lövträden, perennerna och bären.

5.1.5 Maja

Maja är 25 år och bor i en lägenhet på fjärde våning i ett äldre hus i centrum av staden. Hon flyttade in för en vecka sedan och säger att hon inte har hunnit få allt riktigt i ordning i lägenheten. Hon är uppvuxen i ett av stadens villaområde och arbetar med interaktionsdesign. Intervjun genomfördes en kväll i Majas vardagsrum till ackompanjemang av mäsarnas skri utanför. Maja hade precis kommit hem från jobbet. Hon bjöd på kaffe och godis.

Trädgården: buskarna, plommonträden, vattentunnan och giftiga frukter

Det första Maja ser framför sig i sin barndoms trädgård är buskagen: *De omringade trädgården, men finns inte kvar längre.* Det var stora buskage och de var rätt roliga att leka i. Man kunde springa mellan dem och under dem, säger Maja. Sen minns hon hur det var på höstarna när löven, skulle räfsas upp: *Det var inte så himla roligt. Det var grymt mycket löv.* Maja kommer inte ihåg vilka sorters buskar det var, men det var *enkla gröna.* Maja berättar att trädgården, som hon växte upp i, var ganska liten. De hade två altaner; en *träaltan* med tak och bredvid den en *stenaltan* utan tak. Altanerna låg i söderläge och hade sol från förmiddagen till sent på kvällen. Vid altanerna så växte det Klematis på pelare av trä och så var det rabatter längs med garaget och längs med grannens garage. Blommorna i rabatterna beskriver Maja som vardagliga, sådana man måste plantera om varje år och så tulpaner: *Mamma fick ju plantera om det varenda vår, sådana där bollar, ja ungefär som en mormorsträdgård.* Mot garageväggen växte också en stor rosenbuske *jättestora fina rosor som alltid folk var avundsjuka på.* Bredvid rosenbusken stod en blå vattentunna som samlade upp regnvatten.

På ena sidan av trädgården fanns ett trädgårdsland med potatis, jordgubbar, smultron och sockerärtor, minns Maja. Längst ner i hörnet mot grannen, det var ett högt staket där, där växte det hallon. Där var också stora träd *som var mysiga för oss.* Sen hade de

en lekstuga som var Majas. På andra sidan mot grannens garage växte det en krusbärsbuske och två plommonträd. Plommonträden brukade alla palla ifrån, säger Maja med ett skratt. På framsidan av tomten stod ett träd som hade rosa fina blommor men giftiga frukter, som påminde om nypon. *Dem fick man inte äta.* Där fanns också en stor buske som med mörka gröna blad och lila blommor *en av de vanligaste buskarna*, säger Maja och funderar på vad den heter. En rododendron var det kommer hon fram till. Som gräns mot gatan var det en häck: *När jag var liten så hade vi en stickig häck, en sådan man aldrig ville gå nära för då fick man det i fötterna.* Maja avslutar sin beskrivning av trädgården med att det var väldigt öppna ytor: *gräsmatta mossig, med sådana små blommor i. Vi hade ingen golfbana direkt.*

Majas bild av sin trädgård: 1. Huset 2. Garaget 3. Buskagen 4. Träaltanen 5. Stenaltanen
6. Rosorna 7. Vattentunnan 8. Trädgårdslandet 9. Lektugan 10. Grannens garage
11. Plommonträden 12. Trädet med giftiga bär 13. Slänten

Majas trädgård låg och ligger fortfarande i ett villaområde byggt på 50-60- talet. De hade grannar på alla håll förutom ut mot vägen där det var en trekorsning. På två håll bodde det pensionärer som, Maja berättar, hade jättefina trädgårdar: *inte ett löv*. Sen var det en granne som hade en trädgård som var sämre skött än Majas. *Så vår trädgård var näst sämst*. Det var något man pratade om i familjen. Maja säger: *Mamma har försökt att sköta den, men vi har inte alltid haft tid*. Maja märkte att föräldrarna var stressade ibland av allt som skulle skötas men kommer fram till att hon och hennes bror tyckte att det var rätt skönt att inte trädgården var perfekt: *Det var rätt skönt att vi hade en trädgård man kunde leka i istället för våra grannars trädgårdar exempelvis som skulle vara som en golfbana*. Maja minns att hon brukade besöka fyra olika lekplatser i omgivningen. Den som låg närmast låg fyra kvarter bort och var en av de få lekplatser som hade gungor. Den fick hon gå till som ganska liten, eftersom det inte var någon stor väg emellan. De andra var längre bort och dem fick

hon cykla till när hon gick i trean eller fyran, tror hon. Lekplatserna var byggda till olika aktiviteter. En hade redskap där man kunde göra gymnastikövningar, en hade ett stort träslott att klättra i och på en fanns cyklar och cykelbana. *Man drog sig till den lekplatsen som hade det som man var sugen på att göra.*

Lekarna: hunden, vattenspridaren och lekstugan

Det roligaste som Maja minns att hon gjorde i trädgården var att leka med sin hund, som nu är 10 år gammal. Ett tidigare minne är att hon dansade i vattenspridaren med sina kompisar. När hon lekte i trädgården så var det med kompisar och hon kan minnas att de lekte "datten" framför allt när det var kalas. Lekstugan fick Maja ganska sent, säger hon, men hon lekte inte så mycket i den, utom ibland när de bara var två: *Jo jag kommer ihåg ett minne det vara när jag och en kompis, vi skördade rabarber, så satt vi där inne med rabarber och socker och så doppade vi rabarberna i sockret, helt fruktansvärt, men det var ett sådant kärt minne.* Annars användes lekstugan till att sova över i eller till att klättra upp på taket och hämta ner rönnbär från träden. Rönnbären blev sedan till halsband. Vid stenaltanen precis där gräset började var det en liten sluttning. Det var i stort sett mitt i trädgården, men ändå skyddad från de närmaste grannarna. Där tyckte Maja om att sitta och gosa med sin hund eller ligga och sola. På våren brukade Maja ge sig ut på gräsmattan och hjula och volta. Hon var gymnast när hon var liten. Hon spelade också fotboll. Ett tag hade de ett badmintonnät uppsatt i trädgården. Men det försvann och så var det jobbigt att sätta upp det varje vår. Maja minns att hon nog fick göra i stort sett det mesta i trädgården. Bortsett från att gå på mammas planteringar eller plocka vilka blommor som helst när hon var liten. När hon blev äldre så förstod hon vilka blommor man fick plocka och inte plocka.

Vatten förekommer i alla trädgårdsberättelserna. Här i form av vattenspridaren som Maja och hennes kompis gillade att dansa i

Det sinnliga: grill, ruttnade plommon, smulgubbar och en skrikande granne

Maja minns flera olika dofter från trädgården. Först kommer hon att tänka på grill. *Det är ett väldigt kärt minne när man grillar.* Sen minns hon doften av tulpaner och ruttnade plommon. *För jag fick alltid plocka plommonen när pappa skulle klippa gräset.* Till det kommer doften av nyklippt gräs och höstlövens doft när de började multna och skulle räfsas upp. Maja berättar att jordgubbarna hade korsats med smultronen i deras trädgårdsland alldeles av sig själva. *Så det blev smulgubbar, som*

var jättegod, har aldrig smakat något sådant innan, men det är vår trädgård, säger hon och det går inte att ta miste på stoltheten i rösten. Ljudet av gräsklipparen är ett behagligt ljud, tycker Maja. Ett annat ljudminne, som antagligen var mindre behagligt är när grannen, som flyttade in för ca 15 år sen, skrek på sina barn. Han kan inte prata tyst, säger Maja men mestadels skrattade de åt honom. Maja minns känslan av gräs under fötterna när hon gick ut på våren och tog av sig strumporna och stenaltanen, som var varm och lite grusig. På vintern användes inte trädgården så mycket, men Maja minns när det varit snö: Det är slätt och hela trädgården är vit och det singlar ner. Jag tror att några jular har det varit så. Då är det väldigt mysigt. Det är en relativt liten, men en väldigt kärleksfull trädgård.

Gemenskapen: grillning och fika på altanen

Den vuxne som Maja förknippar med trädgården är mamma. *Ja, för hon är så himla förtjust i blommor.* Maja berättar att mamma gärna går på torget och köper blommor. Hon vill ha blommor med mycket färger. *Ja det är nog främst mamma.* Men så kommer Maja på att pappa nog är precis snäppet efter. *Han är mera det här stora, klippa buskar, klippa gräset och vända landet och sådant.* Det var mycket grillning och fika på altanen i Majas barndom och hon säger att de var en av de få familjer som hade *gamla, gamla trädgårdsmöbler, låga du vet sådana klumpiga i trä med tjocka dynor.* Maja berättar att när hon skulle gå på studentbalen, så samlades alla studenter och föräldrar i deras trädgård. *Det var jättefint den kvällen, så då möttes alla i trädgården, då tog vi kort i vår trädgård.*

Trädgårdsskötsel: springa runt huset och tråkigt trädgårdsarbete

När Maja var riktigt liten minns hon inte att hon hjälpte till i trädgården. Men hon har i och för sig sett kort på sig själv med räfsan i hand, säger hon. Annars minns hon mest att hon brukade springa runt huset och leka, medan hennes föräldrar jobbade i trädgården. När hon blev lite äldre fick hon hjälpa till med att plocka upp förmultnade plommon och att räfsa löv. Hon har också hjälpt till med trädgårdslandet, när det skulle göras i ordning på hösten. Hennes bror brukade klippa gräset och köra med mossrivare på våren. Maja har inte varit så glad för trädgårdsarbete. Hon säger *ussh jag har fått hjälpa till massor, men har inte lärt mig så mycket.*

Ett tidigt minne: mögel i källaren

Ett tidigt minne för Maja är när de fick mögel i källaren och fick riva upp halva bakgården för att åtgärda det. Det var en jättestor hög i trädgården hela den sommaren, minns Maja.

Betydelse för vuxenlivet: trygghet, att sola, hunden och vill inte ha trädgård

På den frågan svarar Maja tveklöst att trädgården är *en trygghet*. Maja har märkt att när hon bor i lägenhet, som hon gör nu, så kommer hon inte ut lika ofta: *Man går inte ofta ut till sjön t ex och sätter sig och solar så där spontant. Medan om man bor hemma och solen börjar lysa, då vet man att man kan gå ut 10 minuter, eller 20 minuter och lägga sig på altanen och sola och bara koppla av.* Majas trädgård finns ju kvar. Hon är fortfarande delaktig i sin barndoms trädgård och är ofta där och gosar med hunden eller umgås med sina föräldrar. När hon berättar om sådant som görs i trädgården nu för tiden, så berättar hon om det i vifform. Hon säger: *Ja det är ju fortfarande vår lilla oas. Man leker med Ebba (hunden), ja man träffar familjen och sitter och grillar och, det är mysigt.* Som avslutning säger Maja att hon aldrig vill ha en egen trädgård. Hon tycker inte om att sköta en trädgård. Blommorna på

fönsterbänken har hon bara för att hon tycker att hon måste. En Flitig Lisa blommar fint i fönstret och Maja säger att det är den första blomman, som kräver skötsel, som hon har fått att överleva.

5.1.6 Analys

Trädgårdstyp: en blandning av funkis och praktisk trädgård

Majas trädgård har drag av både funkis och praktisk trädgård. Den sammanhängande gräsmattan på baksidan som ramades in av buskage är typiskt för en funkisinspirerad trädgård, likaså prydnadsträdet på framsidan av huset och lökväxterna längs husväggen. Garageuppfarten med en gångväg fram till huset är typisk för den praktiska trädgården, likaså plantering av ettåriga växter. I den praktiska trädgården fanns inte fruktträd och bärbuskar för att täcka familjens behov utan var mer till för barnen, ungefär som det var i Majas trädgård, där det fanns jordgubbar, smultron, plommonträd och en krusbärsbuske.

Majas anknytning till platsen

Majas berättelse ger tidigt i intervjun bilden av att det var arbetskrävande att sköta trädgården. När hon pratar om buskarna som hon tyckte var roliga att springa under, så associerar hon genast till alla löven som skulle räfsas upp på hösten och att det upplevdes som arbetsamt. Hon märkte att föräldrarna var stressade över att inte hinna med skötseln av trädgården. Mamma har försökt att sköta den, men har inte alltid haft tid, säger Maja. Hon inbegriper sig själv som en del av familjen som förde en ojämlik kamp i skötseln av trädgården. Trädgården blev laddad med svårigheten av att hinna med och påverkades av hur grannarna skötte sina trädgårdar. Majas trädgård var relativt liten och låg i ett villaområde med grannar på tre håll. Två av grannarna var pensionärer och hade pedantiska trädgårdar. Majas familj hade gett upp kampen att hänga med i deras skötseliver och Maja säger vi ett par tillfällen under intervjun, att de själva inte hade någon golfbana direkt och syftar på gräsmattan, som var mossig. Det fanns en granne som hade en sämre skött trädgård, så Majas trädgård var näst sämst, säger hon. Samtidigt tycker Maja att det var fördelar med att deras trädgård inte var så välskött. Så kunde hon och hennes bror leka där. Maja uppskattade att trädgården hade öppna ytor. Gräsmattan kunde hon använda bl a till att hjula och volta och träna gymnastik på. Det fanns en granne som skrek på sina barn och det hördes bland husen. Känslan av att behöva värja sig mot omgivningen kommer fram i Majas berättelse. Det fanns en plats där hon kunde vara i fred och det var vid den lilla slänten vid altanen. Dit nådde inte grannarnas blickar. Där brukade hon sola eller gosa med hunden. Hunden kom till familjen när Maja var tonåring och hon förknippar stor del av vistelsen i trädgården med den. Hon har sinnliga minnen med gräs eller de varma stenarna på altanen under bara fötter och minns hur fin trädgården kunde vara när det just hade fallit snö. Hon tyckte om när familjen grillade eller fikade på altanen, vilket de gjorde ofta. Maja förknippar båda sina föräldrar till trädgården. Mamma när hon planterade sina färggranna blommor och pappan som skötte grövre arbete, som att klippa buskar och vända landet. Frukten från plommonträden var till besvär på olika sätt. Dels fick inte familjen ha frukten i fred, alla pallade av frukten. Dels låg plommonen på gräset och rutnade, vilket medförde ännu ett arbetsmoment. De måste plockas upp när gräset skulle klippas. Lekstugan fick Maja ganska sent och hon minns inte att den var så viktig för henne. Andra lekar på tomten som datten, skedde mestadels när det var kalas. Lekar kunde medföra besvär, badmintonnätet var ett

sådant exempel. Det var för besvärligt att sätta upp, säger Maja. När hennes föräldrar jobbade i trädgården när hon var liten brukade hon springa runt huset och leka.

Maja sökte sig ofta till lekplatser på olika långa avstånd från hennes hem. Lekplatserna hade olika redskap och Maja kunde välja efter vad hon ville leka, vilket hon uppskattade. Maja tyckte om sin trädgård. Hon har positiva smakminnen från smulgubbarna, som hon med stolthet sa att de bara växte i hennes trädgård och hon tog hem sina klasskamrater till den soliga altanen innan studentbalen. Hon säger att trädgården betyder trygghet för henne och hon åker gärna hem och gosar med hunden eller grillar med familjen på altanen. Det verkar som om Majas upplevelse av att trädgården var till besvär och att hon själv inte kunde få ro i trädgården hindrade henne från ett intimare och mer kreativt samspel med trädgårdsmiljön i sig. Däremot verkar den ha fungerat bra som en trivsamt bakgrund till olika sociala aktiviteter med kompisar och familj. Hon säger att hon inte vill ha någon egen trädgård. Hon har fått hjälpa till mycket i trädgården, men har inte fått med sig någon kunskap. Känslomässigt kanske hon fortfarande är barn i sin trädgård och kan därför inte tänka sig att skapa en egen ännu.

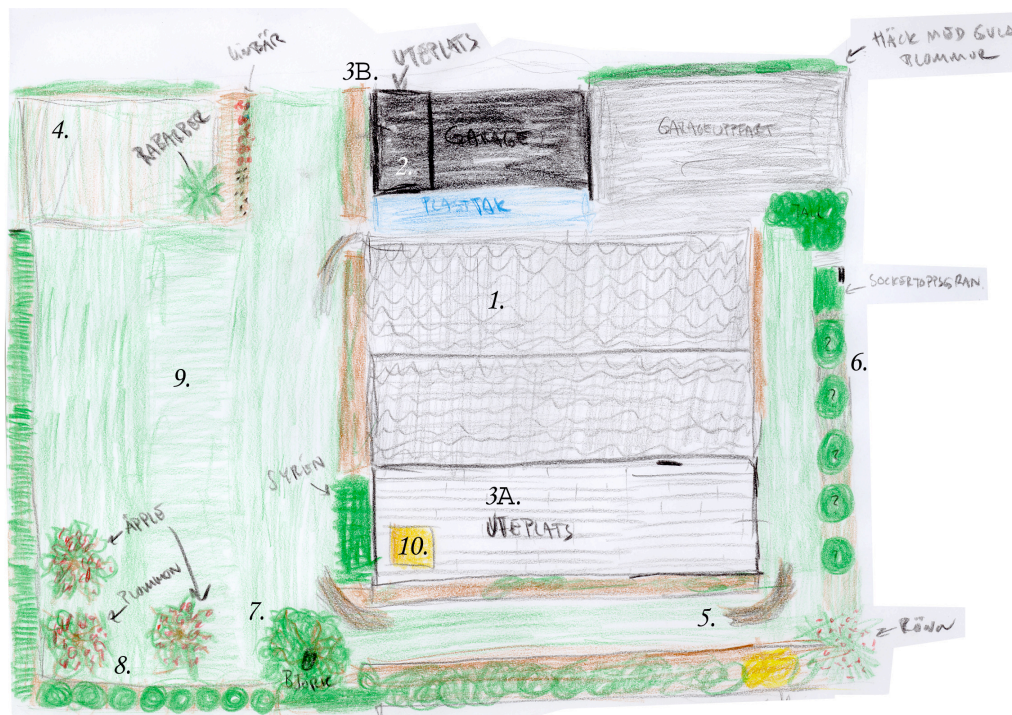
5.1.7 Mats

Mats är 25 år och bor på fjärde våningen i centrum av staden. Han är utbildad elektriker och har nyligen börjat arbeta som reparatör på ett stort företag. Från balkongen visar han husets innergård, som är som en liten trädgård mitt i staden. Ljudet från bilar och mopeder avslöjar emellertid närheten till staden. Intervjun genomförs i Mats kök och solen skiner in genom fönstret, där plantor av basilika spirar. Det är flickvännens, säger Mats samtidigt som han serverar te och muffins.

Trädgården: hundens spår runt huset, vintergrönt, rabarber och den första trädgården

Det första som Mats kommer att tänka på när han tänker på sin trädgård och som han tycker är ett roligt minne är hur hunden springer runt huset: *När man släppte ut henne så bara fick hon rycket och sprang som en galning runt, man kunde springa runt. Så sprang hon där tre, fyra varv bara tok idiotsprang och det gjorde att i kurvorna så blev gräset helt uppnött, så det var bara jord, det var liksom en liten vall, en rallybana. Alla undrade varför det såg ut så här. Det var ju Jazzas fel.* Mats flyttade, från en nedlagd skola på landet, till ett villaområde en bit utanför staden när han var sju år gammal. Han beskriver huset så här: *Det var ju, är ju ett radhus, inte radhus men villaområde där alla tomterna ser likadana ut, så det är ganska inrutat det mesta men ändå ganska fint och välordnat.* Huset byggdes på 70-talet och tomten var anlagd då. Hans föräldrar brydde sig inte så mycket om trädgården och det kopplar Mats till att de senare skiljde sig, när Mats var 13 år. Han beskriver tomten så här: *Det var mycket sådana 70-talsstuket, mycket vintergrön, heter det väl.* Mats tyckte att det var för mycket buskar på tomten, som gjorde att det blev ganska mörkt. Hans föräldrar röjde upp lite grann, men inte tillräckligt enligt Mats: *Jag gillar när det är öppna trädgårdar och mycket ytor.* På baksidan av huset var tomten ungefär lika stor som själva huset. Där fanns ett trädgårdsland som Mats tycker var en katastrof: *Det var ingen som gjorde något. Så det var mer en äng, men det växte rabarber där har jag för mig hela tiden. Hur mycket som helst.* På baksidan fanns också en björk minns

Mats en riktigt stor björk. Den var rätt fin. Där på baksidan var också nivåskillnad på tomten. Det löpte en slänt längs med hela trädgården. Mats minns att när de precis hade flyttat dit planterade hans pappa och grannen en häck som tomtgräns nedanför slänten. På framsidan bedömer Mats att ytan var ungefär som halva huset. Utanför köket mot gatan var det mycket vintergrönt. Mats minns en stor tall som hans föräldrar tog bort och att det då blev ljusare och de kunde så blommor på platsen. Längs med hela långsidan, i söderläge, var det en altan. Där var ju himla trevligt och sitta, sol hela dagen. Sen minns han att de hade ett plommonträd med schyssta plommon, som bar mycket frukt och två äppelträd. Mats återkommer flera gånger under intervjun till den trädgård, som han flyttade ifrån som sjuåring. Det var en skolgård till en nerlagd skola och bestod av en stor gräsmatta omgärdad av höga träd. Riktigt stora träd, sen var det gräs alltihop. Så det var ju riktigt skönt.

Mats bild av sin trädgård 1. Huset 2. Garaget 3a-b. Uteplatserna 4. Trädgårdslandet 5. Spåren efter Jazza 6. Vintergrönt 7. Björken 8. Plommonträdet 9. Slänten 10. Sandlådan

Omgivningarna: nära till kompisar, tät skog och granne med luftgevär

Omgivningen beskriver Mats som: typiskt sådant villaområde, lite så uppstylat, men ändå himla mysigt. Man hade ju nära till kompisar. Mats hade en kompis, som bodde två hus längre ner. De gick över tomterna för att komma till varandra: Vi hade en liten stig däremellan. Det var roligt. Så längre ner på gatan, närmare bestämt tre hus längre ner, så var det skog: Det var riktigt tät skog och det tyckte jag väl inte var så där jättetrevligt det heller egentligen. Det kändes lite instängt, men det vande man sig vid. Det blir mycket myggor när man bor nära skogen, konstaterar Mats. Samtidigt säger Mats att när han var liten så gillade han skogen. Han var mycket där och byggde kojor, grävde små kanaler och högg ner träd. Det var när han blev lite äldre som han tyckte att skogen skulle tas bort. Mats minns inte att det fanns några lekplatser i närheten. Däremot var det en fotbollsplan ett par hundra meter från huset, där han brukade träna fotboll. Fast Mats var inte så fotbollsintresserad egentligen jag var ju

snarare tvingad att vara det. Mats erinrar sig en granne, vars barn hade luftgevär och som hade skjutit mot deras hus vid något tillfälle. Det var lite konstig stämning då ett tag kommer jag ihåg.

Lekarna: plasttraktor, vattenkrig, smyga på kompisar och skateboard

Mats minns en lek som pågick en hel sommar. Han hade en plasttraktor som han körde runt med: *En sådan leksakstraktor, som vi körde i dom här spåren som Jazza, hunden, hade sprungit så runt hela huset. Det var en som puttade på traktorn och en som körde och det minns jag var skitkul. Så det gjorde ju inte saken bättre med gräsmattan, det blev spår runt hela huset istället.* Andra lekar som Mats minns är vattenkrig med vattenpistol och vattenballonger och att smyga på kompisar: *Man smög runt och spejade på alla kompisar. Man sprang runt i trädgårdarna och sprang över tomter det tyckte man var skitkul när man var liten.* Mats tror att det fanns en sandlåda, när de flyttade in, men att den togs bort ganska snart. På våren minns Mats att de spelade kula. Det gjorde han mest på skolgården. Men han funderar på om de inte gjorde det hemma i trädgården också. *Frågan är var vi gjorde det någonstans?* Han kommer att tänka på hur gångvägarna och vägen utanför huset brukade beläggas med ett material, som han tyckte var helt värdelöst, *någon oljeprusliknande grej.* Det gick inte att spela kula på men det gick att åka skateboard på, för det brukade han göra utanför på gatan. När Mats var liten tyckte han om att åka pulka när snön kom och så hade de snöbollskrig. Men annars tyckte han mest att det var jobbigt med vinter och behöva ta på sig en massa kläder. *Jag har nog aldrig riktigt gillat snön.* Men han erinrar sig att han åkte längdskidor i det anlagda spåret i den närbelägna skogen i tonåren och andra årstider så sprang han en del i spåret, minns han. Mats säger att han fick en fri uppfostran. Det fanns inte några direkta förbud för honom. I så fall mer uppmaningar i form av *det är dumt att göra så.*

Mats på sin traktor och hunden Jazza på garageuppfarten

Det sinnliga: störande gräsklippare, ruttna plommon och hoppa från garagetaket i kontrast till voljärer och älgar i träden

Mats minns smaken av de goda plommonen de hade i trädgården och doften, när de legat för länge på marken och började ruttna. Sen kommer han att tänka på den ”första

trädgården”, där pappan hade planterat balsampopplar och doften av dem. *Det är svårt att förklara doften riktigt. Det luktar jäkligt gott.* Fler minnen dyker upp och Mats börjar berätta att hans pappa födde upp fåglar, bl a änder och fasaner: *Dom hade han i stora burar ute. Stora sådana här voljärer som dom kallade dom och byggde små dammar och sådant till fåglarna.* Mats säger att inte var intresserad av fåglarna. Han tyckte mest att det var galenskap. Det luktade ungefär som i en hönsgård. Men så fortsätter Mats med att säga: *Det var mysigt att ha dom. Dom kom i små lådor, nykläckta i princip. Han hade vaktlar också ett tag och dom var ju inte större än humlor, när dom var nykläckta.* Mats pappa var jägare, berättar han. *Så han födde upp fasaner för att stärka sina jaktmarker. Så i princip födde han upp dom, sen sköt han dom.* Ett annat starkt minne från den tiden är när jaktlaget kom hem med älgar och hängde upp dem i träden: *Hängde upp dom här skitstora djuren i träden med en sådan talja eller vad det heter. Så hängde dom upp dom där och donade och styckade. Det var också lite spännande när man var så liten. Så stora var träden så man kunde hänga upp älgar i dom. Det är ganska mäktigt.*

Så återvänder minnena till villaträdgården och Mats berättar att trädgårdarna där omkring var byggda i etage, och han tyckte om att kunde sitta på baksidan och se ut över de andra husen. *Det var lite vyer där och solnedgång och så där.* Mats minns ljudet från gräsklippare: *Det var alltid när man skulle sätta sig och kaka på altanen, så var det alltid någon som klippte gräset, så är det ju, men så är det överallt.* Sen hördes bilar ifrån vägen och grannarna: *Man bodde ju tätt inpå varandra så man hörde alltid folk.* Han kommer också ihåg fåglarna, när de spelade på vårkanten. Mats berättar att när han sprang mellan tomterna så gick vägen ofta igenom en häck och det kunde kännas i skinnet. Allra mest om det var taggbuskar säger han. Sen minns han att han hoppade ner från garagetaket flera gånger och att det kunde göra ont i fötterna. *Annars har man ju solat rätt mycket i trädgården,* säger Mats med eftertryck och det tycker han om.

Gemenskapen: äta på uteplatsen och släppa ut hunden

På baksidan var det också en liten uteplats på huset, som var inbyggd med tak. Där brukade familjen sitta och äta på kvällarna och titta på solnedgången: *Det var lite mysigt där. Mycket sol, men man kunde ju tagit ner det där vintergröna lite mer. Då hade det varit ännu mer sol.* Den som Mats förknippar mest med trädgården är hunden: *Ja hon var nog mest där av allihop.* Henne kunde man släppa ut för hon var så völdresserad, så hon gick inte utanför tomtgränserna, säger Mats. Det var pappans förtjänst för han dresserade henne.

Trädgårdsskötsel: räfsa löv och huka sig under träd

Mats kommer ihåg när de tog ner den stora tallen på framsidan: *Man fick dra med dragkrok på bilen för att slita upp den. Den satt hårt som fasen.* En syssla i trädgården som Mats tyckte var kul var att räfsa löv: *En favorit konstigt nog, jag gillar jobb där det blir snabbt resultat.* Så det brukade han göra på höstarna. När han blev lite äldre klippte han gräset: *Dom här träden kommer jag ihåg. Man rev upp hela ryggen, när man skulle huka sig under dom.* Han syftar på plommonträdet och äppelträden. Han minns också att han körde ogräs och annat till en kompost inne i skogen som gatan använde. Mats minns att det blev mer som hände i trädgården när mammans nye man flyttade in. Han var intresserad av trädgården på ett annat sätt.

Ett tidigt minne: blixten slår ner

Ett tidigt minne är när blixten slog ner en midsommar. Det här hände i den första trädgården. Familjen skulle precis åka iväg till midsommardansen och vädret var jättefint, minns Mats. Mamman skulle ta ett kort på Mats och hans syster innan de åkte: *Då står syrran och jag och håller om varandra under trädet och jag minns att helt plötsligt blev det bara kolsvart och vi slungades på marken och så kom det ett sådant öronbedövande muller och allting blev svart.* Blixten hade slagit ner i en telefonstolpe ungefär 20 meter ifrån där de stod. Mats minns att de rusade in i bilen och satte sig. Han kommer inte ihåg hur det var sen efteråt, bara just den stunden under trädet. *Det kunde ju lika gärna slagit ner i trädet,* säger han.

Betydelse för vuxenlivet: öppna ytor, grönt gräs och wild life

Mats tror att han hade varit en annan människa om han inte hade haft trädgården, mer ”stimmig” än vad han är nu: *Jag är ju sådan. Jag behöver vara ute mycket. Har alltid varit. Hela familjen är ju naturfamilj, Farsan på sitt sätt och mamma är ju också sådan som vill vara ute och syrran är väl det också.* Det var bra att ha skogen nära, säger Mats nu. Även om han tyckte att den var jobbig en period, så hade det varit tråkigt utan den när han var yngre, tror han. Att Mats valde den här lägenheten på g a av innegården tror inte Mats: *När man bor i den här staden så är man ju så nära naturen ändå. Du behöver ju inte cykla 10 minuter, så är du ute i skogen.* Så funderar han kring om han bodde i Stockholm: *Parker och sådant är ju inte riktigt samma sak. Det är ju inte the wild life.* Mats har under intervjun givit en bild av hur han tycker en trädgård ska se ut och det bekräftar han nu: *Jag skulle vilja ha det ganska öppet. Jag gillar ju grönt gräs och även stenläggningar och sådant tycker jag är fint och en stor karpdammså klart.* Det sista sägs med ett riktigt gott skratt och det är svårt att tyda om han menar allvar. Han fortsätter, *jag gillar nog när det är ganska öppet ändå tror jag, inget vintergrönt. Sen blommor kan jag inte riktigt hålla styr på men grönt och plattläggning och så.* Trädgårdarna som Mats har bott i finns kvar. I den ”första” bor hans pappa, där bodde Mats mestadels efter föräldrarnas skilsmässa. I villaträdgården bor hans mamma med sin sambo. Intervjun avslutas med att Mats säger. *Dom har gjort det jättefint i trädgården nu* och då syftar han på villaträdgården. *Så har jag mina invändningar på det där vintergröna, men jag tror innerst inne att dom vill ta bort det.* Han kan också förstå att det vintergröna på framsidan skyddar mot insyn och att det skulle bli rätt stor skillnad om det hel plötsligt skulle tas bort.

5.1.8 Analys

Trädgårdstyp: Praktisk trädgård

Mats berättar att han från sju års ålder har bott i ett villaområde där *alla tomterna ser likadana ut.* På baksidan av huset var den största delen av trädgården och den var ungefär lika stor som husets yta. Beskrivningen och den mentala kartan ger en bild av en trädgård som har mycket gemensamt med den praktiska trädgården. Det var en altan längs hela sidan på huset med en sandlåda var nedsänkt i altangolvet. På framsidan och längs hela sidan var det vintergröna buskar, som var vanligt i den praktiska trädgården. Framför köksfönstret stod en sockertoppsgran, som skyddade för insyn. Det växte en björk vid tomtgränsen, annars var det mest mindre träd, som plommon och rönn. Vid sidan om huset var det ett garage med uppfart. I ena hörnet på

baksidan var det ett trädgårdsland där det var några vinbärsbuskar och ett stort rabarberstånd.

Mats anknytning till platsen

Mats flyttade vid sju års ålder från en trädgård, med öppen gräsmatta som omgärdades av höga träd. Det var en före detta skolgård och hade inga specifika trädgårdskaraktärer. Mats säger tidigt i intervjun att han gillar öppna trädgårdar och mycket ytor. Den trädgården, som han kom till saknade de egenskaperna och Mats upplevde det mörkt av allt det vintergröna. Hans föräldrar verkade likgiltiga för trädgården. Det märkte Mats och kopplar det till att föräldrarna skiljde sig sex år senare. Mats förmedlar att han hade idéer om hur trädgården hade kunnat vara trevligare, med färre vintergröna växter och uppodling av trädgårdslandet. Föräldrarna gjorde en del men inte tillräckligt enligt Mats. Det bästa stället på tomten var baksidan tycker han för där var solnedgången och lite öppna vyer ut över villaområdet. Den täta skogen längre ner på gatan var också påträngande, säger han. Men det var ändå där han var och lekte. Där kunde han bygga kojor och göra vattenkanaler och han tycker idag att det var tur att den fanns. Mats preferenser har tydligt formats i den första trädgården. Där fanns pappans fågeluppfödning, som visserligen Mats tyckte var galenskap, men som har gjort ett tydligt intryck på honom. Där fanns också de mäktiga träden, där jaktlaget kunde hänga upp älgar. Där fanns friheten och det vilda livet som Mats pratar om. Kontrasten till hans syn på villaträdgården blir slående när Mats berättar att han rev sönder sin rygg när hans skulle klippa gräset under de små fruktträden. Mats pratar om störande grannar, som klippte gräset precis när familjen skulle sätta sig ner och äta eller grannens barn som hade luftgevär och skapade dålig stämning i kvarteret. Hunden är den som Mats förknippar mest med sin trädgård. Föräldrarna var känslomässigt frånvarande i trädgården och kunde inte ladda platsen med mening för honom. Men det kunde hunden som var trädgården trogen och som satte sin prägel genom spåren i gräsmattan, när han sprang runt huset. En sommar gjorde Mats som hunden, fast han körde runt huset med en plasttraktor. Det minns han som en rolig lek. Fördelen med att bo så här, var som Mats ser det, närheten till kompisar. Han kunde springa över grannarnas tomter och komma till sin bästa kompis och att smyga på andra kompisar skapade spänning i närområdet.

Mats ger intrycket att av att han aldrig blev riktigt hemmastadd i villaträdgården och när föräldrarna skiljde sig så bodde Mats mest med sin pappa som flyttade tillbaka till den första trädgården. Mats kan tänka sig att ha en egen trädgård. Då ska det vara öppna ytor och stenläggningar, kanske en karpdamm och absolut inga vintergröna växter. Hela familjen är ”naturfamilj” och det har bidragit till hans längtan till naturen och det vilda livet.

6 JÄMFÖRANDE ANALYS

Analyserna för var och en av de intervjuades trädgårdar har visat att Eriks och Ingrid's trädgårdar hade många likheter med egnahemsträdgården, Majas med både den funkisinspirerade och den praktiska och Mats trädgård liknade den praktiska trädgården.

Gemensamt för alla fyra intervjuade är att minnet från trädgården växer fram under intervjuens gång. De blir emellanåt förvånade över att nya minnen plötsligt dyker upp.

Att minnas är en mental aktivitet i hjärnan som sker omedvetet, skriver Arbeaus (1993:47f i Haag 2001 s14). Först när vi berättar om minnet, så blir det medvetet för oss. Med hjälp av språket kan vi forma minnet, inför någon som lyssnar eller för oss själva. För att kunna berätta om barndomen måste man ha lämnat den. Erfarenheter och upplevelser från barndomen bildar en berättelse som blandas med det nuvarande livet. (Korkigangas 1994:66 i Haag 2001)

6.1 Känsломässig förankring

Starka minnen från barndomen och synintryck formar hur man som vuxen betraktar sin omgivning (Dovey 1985). Särskilt tydligt är det för Erik, Ingrid och Mats, där de tidiga minnena från trädgården har präglat deras uppfattning om vad som är vackert och fult i en trädgård. Under hela livet blir vi inskolade i nya miljöer. Starka positiva upplevelser blir sammankopplade med olika miljöelement. Vi vill att miljön ska vara bekant för oss. *Tillsammans med en välbekant fysisk miljö är vi aldrig ensamma* skriver Andersson & Olsson (1993 s169). Mats har sin favoritbild från den första trädgården, Ingrid har i det närmaste återskapat sin trädgård och Erik har många inslag av sin barndomsträdgård i sin nuvarande trädgård. Minnen väcker känslor skriver Nordström (1994). Att vi har så starka platsminnen beror på att platser väcker känslor inom oss. Vi förknippar därför platser, omedveten eller medvetet, med känsloupplevelser. En generation kan ha liknande känsloupplevelser av en plats. De här känslorna är i sin tur knutna till vår identitet, som är beroende av både den fysiska omvärlden och människor. (ibid) Erik och Ingrid har starka positiva känslor för sina trädgårdar och förmedlar många sinnliga upplevelser, smaker dofter och synminnen från den trädgård som de växte upp i. Majas känslor är mer förknippade med stress och att trädgården inte riktigt dög i grannarnas och deras egna ögon. Mats känsla för trädgården är att den inte sköttes och de ändringar han önskade genomfördes inte.

6.2 Sammanhangsanalys

Erik och Ingrids trädgårdar ingick i ett sammanhang, som kan tolkas som både större och mindre än Mats och Majas. Större på så sätt att flera av samhällets komponenter fanns på en mindre yta och mindre eftersom de mest befann sig i trädgården och dess närhet. Antonovsky (1991) skriver om känslan av sammanhang som bestående av tre olika delar, nämligen begriplighet, meningsfullhet och hanterbarhet. Det kan tänkas att Erik och Ingrid kunde förstå samhällets uppbyggnad, kunde hantera och påverka den miljö de bodde i och hade tillgång till meningsfulla aktiviteter mer uttalat än vad som gäller för Mats och Maja pga. att sammanhanget var mer konkret och tydligt och mindre komplext och därmed lättare att förstå för ett barn. Å andra sidan rörde sig Mats och Maja över ett större geografiskt område när de tog sig till fotbollsplaner och lekplatser tillsammans med kompisar och kanske därmed skapade de fler sociala kontakter.

6.3 Kreativa och identitetsskapande aktiviteter

Miljö som barn har tillgång till kan användas som ett verktyg för deras uppfattning om sig själva, som exempelvis graden av självständighet och kompetens, skriver Skantze (1996). De utforskar miljön genom att använda sina kunskaper. För att lockas till det behöver miljön vara tillräckligt intressant. Barn behöver egna platser för att utvecklas. Naturen är mångfasetterad och ger sinnliga upplevelser i form färg, ljud och ljus som kan användas i deras lekar. Platser som inte har direkt planerats för barn kan ofta vara bättre för fantasin och lekarna. (ibid.) I Ingrids och Eriks trädgårdar

fanns inga direkta platser avsedda för barnens lekar, utan de fann dem själva lite i skymundan från de vuxna. Där formade de sina kojlekar tillsammans med kompisar. I Majas och Mats trädgårdar är det svårare att hitta de platserna. Mats går till skogen för att bygga sina kojor medan Maja cyklar iväg till olika lekplatser. Men en barnvänlig miljö för 10 – 12-åringar skriver Skantze (ibid.) är inte en särskild lekplats med särskilda lekredskap. Utan barnen behöver platser med möjlighet att använda sin fantasi, men även möjlighet att söka sig ut och utforska och upptäcka för att kunna delta i kamrat- och vuxenvärlden. Mats och Maja fick möjligheterna att söka sig ut från trädgården, men hur stora deras möjligheter var att hitta platser där de kunde använda sin fantasi går inte att bedöma utifrån den här studien, eftersom fokus har varit på trädgården.

När barn beskriver sina kojor så talar de utifrån kroppen och hur det känns skriver Kylin (Gröna Fakta 3/2005), medan vuxna mer är fokuserade på funktion och hur det ser ut. I Eriks och Ingrids berättelser kunde det märkas att kroppen och sinnena var nära förbundna med lekarna och aktiviteterna i trädgården. I Mats och Majas berättelser fanns inte det på samma sätt. Deras berättelser hade mer karaktären av ett vuxet och ett mer kritiskt betraktelsesätt. Kanske kan det kopplas till avståndet till minnena. Mats och Maja har, i tid, närmare till sina minnen och det kanske påverkar hur de ser på dem och hur de beskriver dem. Deras lekar hade mer en vidlyftig karaktär i trädgården, att köra traktor runt huset eller att hjula och volta på gräsmattan, medan Ingrids och Eriks lekar var mer långsamma och eftertänksamma. I alla lekarna fanns dock spänningen i form av att utmana sin kropp.

6.4 De vuxnas förmedling av platsen

De vuxnas förmedling av trädgårdsmiljön skiljer sig markant åt i de olika trädgårdsminnena. Ingrid och Erik introducerades i trädgårdens skötsel och vad växterna hette av deras föräldrar. Föräldrarna verkade ha mer tid att vara i trädgården och det som växte i trädgården var nödvändigt för hushållet. Winnicot (1995) skriver att de som har hand om barn i alla åldrar bör vara beredda att lära barnet lämpliga delar av kulturarvet, efter barnets ålder och förmåga. Att vara förälder på 80-talet var säkerligen annorlunda än att vara förälder på 50-talet. Föräldrarskapet innehöll nya uppgifter och den viktigaste uppgiften kanske inte blev just den, att föra ett kulturarv i form av trädgårdsskötsel vidare. Plommon som ligger och ruttnar, tyder kanske på att trädgårdens planering inte var avsedd för att ta till vara och använda det som växte där.

Föräldrarnas roll är att vara omsorgsgivare och den rollen aktiveras av barnets anknytningsprocess skriver Bowlby (1988). Kanske kan trädgården också fungera som omsorgsgivare. En förutsättning för det är antagligen att föräldern eller någon annan vuxen, som barnet har nära kontakt med, känner en naturlig samhörighet med växtligheten. Den vuxnes omsorg i trädgården kan komma barnet till del. Barnet får uppleva vikten av att vårda och värna om det som växer och upptäcker då också glädjen med det som naturen ger tillbaka. Den här studien visar hur föräldrarnas sysslor och vardagliga bestyr i trädgården gynnar barnens relation till trädgården.

Varje generation har olika generationsobjekt skriver Bollas (1992). I den här studien finns många gemensamma objekt i trädgårdarna, som har gjort intryck på de intervjuade. För Erik och Ingrid är det framför allt trädgårdens struktur med grusgångar, fruktträd och trädgårdsland, men också de specifika känslorna inför att

plocka vinbär och att följa årstidens växlingar genom att iaktta träden och annat som växer. Sen kom kontakten med föräldrarna i trädgården och att som barn iaktta och delta när föräldrarna genomförde olika sysslor. Majas och Mats generationsobjekt skulle kunna vara gräsmattan, altanen, grillning och kanske hunden. Hunden är starkt förbunden med trädgården i Mats och Majas berättelser. En hund kan kanske ersätta det sinnliga som Erik och Ingrid upplever tillsammans med växterna eller kanske delvis ersätta föräldrarnas närvaro i trädgården. Närheten till grannarna med gräsklippning eller uppfostran av sina barn kan också ses som ett tidstypiskt fenomen och blev till ett störande moment när familjen ville umgås i de små trädgårdarna.

6.5 Naturens krafter

Vatten i kombination med lek finns med i alla intervjupersonernas berättelser som ett viktigt och roligt inslag. Den tar sig olika uttryck i olika tidsepoker. Maja berättar om dansen i vattenspridaren och den blå vattentunnan, Mats om vattenkrig med vattenpistol och ballonger. Ingrid berättar om bad och simning och Erik om vattenhjulabygge i bäcken. En annan återkommande ingrediens i trädgården är *slänten*. Den fanns i någon form i alla de intervjuades trädgårdar och beskrivs som en behaglig och rofylld plats att vistas på. Maja solade eller gosade med hunden i sin slänt nedanför altanen, utan insyn från grannarna. Mats satt och såg ut över slänten och nivåskillnaden skapade vyer över området. Ingrid tyckte om att sitta vid sin björk i backen och Erik hade sin stuga i slänten, där han också gillade att ligga i det mjuka gräset. Att befinna sig på en slänt betyder att man har ett uppifrånperspektiv och kan se ut över något. Det för tankarna till Ulrich (1999) teori om att vi människor ursprungligen levde på savannen och var vana vid att kunna överblicka vårt landskap. För ett barn kanske en liten slänt kan räcka för att inge den tryggheten. *Stigen* är en annan symbol för det ursprungliga hos människan. Ottosson (2001) skriver *I alla tider har stigen varit människans vän (s21)*. En stig leder mellan två trygga punkter och är en gåva mellan generationerna. Stigen finns med i Mats berättelse som närmaste vägen till kompiserna, i Ingrids berättelse som vägen till platsen där de hämtade material till "leket" och i min systers och min egen beskrivning, som vägen till lekstugan. Stigarna är beskrivna som magiska och roliga att gå på. Naturens krafter finns också med i "de tidiga minnena". De berättelserna har ett gemensamt drag. Alla handlade om händelser kopplade till naturlagar och innebar svårigheter, men fick ett lyckligt slut. Där fanns djupt vatten, åska, kalla vindar, kyla och mögel. I tre fall var det fara för livet och i det fjärde var det hemmet som hotades. I sådana lägen är starka känslor inblandade och psykoanalysen skulle säga att det är de minnena som fastnar.

6.6 Trädgården som övergångsobjekt

Utomhus finns det flera och nya riskmoment som möter barnet. Det ligger i sakens natur. Miljön måste vara tillräckligt trygg för att barn ska få rörelsefrihet att leka, menar Mårtensson (Gröna Fakta 2005). Trädgården kan vara en början på den stora världen och den kan laddas med spänning, som bäckar eller grannar. Den kan vara en mellannivå som hjälper barnet att klara världen utanför.

Om ett barn har en eller högst två platser som de anknyt till och haft speciella känslor för under sin uppväxt har det större förmåga att aktivera en säkrare anknytning till nya platser senare i livet (Twigger-Ross m fl., 2003). Om barnet har ett lustfyllt förhållande till verkligheten, så ger det barnet en känsla av att ha inflytande och möjlighet att påverka. Barnet upplever att det sker ett utbyte mellan honom och omvärlden. Lyckas den vuxne behålla det här förhållningssättet till

omvärlden så ger det en känsla av att kunna utforma omgivningen utifrån sina önskningar (Nordström, 1986). För att kunna kontrollera det som ligger utanför en själv så måste man göra, säger Winnicot (1971). Att göra saker tar tid och att leka är att göra. Erik och Ingrid förmedlar i sina berättelser att de genom sina kreativa lekar och sinnliga upplevelser i nära kontakt med växtligheten har använt barndomens trädgård som övergångsobjekt. Trädgården erbjöd en i många avseenden innehållsrik plats att leka på och eftersom de tillbringade stora delar av sin tid i trädgården så kunde de göra mycket av det de tänkte och önskade. Ingrid och Erik, som idag har egna trädgårdar, har, som det verkar, i vuxen ålder lyckats med att omsätta sina önskningar när de har planerat sitt nuvarande boende. I Mats och Majas berättelser är inte lekar och sinnlighet kopplat till trädgården i lika stor utsträckning, utan roliga lekar fanns mestadels utanför trädgården. Mats och Maja är yngre och har ännu inte bestämt hur de vill bo i framtiden. Maja tar helt avstånd ifrån tanken att ha en egen trädgård. Hon skulle inte tycka om att sköta den, medan Mats har önskningar om hur hans trädgård skulle kunna se ut, som grundar sig på preferenser från hans första trädgård.

6.7 Barnets plats i trädgården

Paradoxalt nog så pekar den här studien på att ju mer man har tänkt och planerat för barnen i trädgården desto mindre utrymme finns för dem till lek och fantasi. I egnahemsträdgårdarna, som inte hade som syfte att vara till för lek, spel och rekreation, var barnen i min studie naturligt delaktiga i trädgården och allt som pågick där. De hade också möjlighet till egna platser för att tillsammans med sina kompisar bygga sina kojor eller spela fotboll. Den moderna villaträdgården, med inspiration av funkis och den praktiska trädgården där man särskilt funderat över barnens platser, där visar min studie att barnens ytor var ytterst begränsade. Barnen sökte sig istället utanför tomten för att leka och träffa kompisar. Här kan man tänka att det är ytan som avgör om barn får plats att leka. Men det kanske inte är den enda anledningen. Mina egna trädgårdsminnen känns igen i Eriks och Ingrids minnen på många sätt. En skillnad är att min barndoms trädgård hade betydligt mindre yta, knappt 700 m². Ändå upplevde jag att det fanns plats för lek och sinnliga upplevelser av samma slag som dem de beskriver i sina berättelser.

En önskan och en strävan är och bör vara att ge barn en sinnlig upplevelse, känna dofter, smaka, känna jord och vatten i händerna, plocka vackra blommor. Så börjar en artikel i Koloniträdgården skriven av Gussander (Nr 1 1999). Det är som barn man grundlägger sin föreställning om omvärlden och den nära naturen. Hon menar att man kan påstå att miljöfostran numera är en skyldighet och ett samhällsansvar som vi inte kan välja bort. Hon tycker att barnen ska få med sig odlarglädje i livet. Villaträdgårdar, liksom förskolegårdar och lekplatser, är sådana platser där barn kan få möjlighet att utveckla detta och där vuxnas omsorg och närvaro behövs. Vi behöver trädgårdsideal, liksom park och lekplatsideal, som stämmer med barns sinnliga sätt att vara.

7 DISKUSSION

7.1 Metodreflektion

Urvalet av intervjupersoner har varit tillfredsställande på flera olika sätt. De intervjuade hade vuxit upp i olika typer av trädgårdar. Det har varit två män och två kvinnor, vilket troligtvis har gett en bredare bild av vilka lekar som lektes i de olika trädgårdarna. Generationer med tre decennier emellan sig har gett en bredd av barns upplevelse av sin trädgård i ett generationsperspektiv, men även i ett perspektiv som speglar hur samhället har utvecklats.

Berättelserna från trädgårdarna har jag låtit ta plats i uppsatsen, för att få med så mycket som möjligt av intervjupersonernas egna ord, som bidrar till att få fram den känsla som de fömedlade under intervjun. Uppdelningen i olika teman har underlättat jämförelsen mellan intervjupersonerna. Den jämförande analysen hade dock kunnat bli mer omfattande. Jag upplever det som att det finns mycket mer att jämföra och framför allt fördjupa sig i, men uppsatsens redan stora omfattning hindrar detta.

Jag har tagit med mina egna och mina systrars trädgårdsminnen som en del av utgångspunkterna och vid några tillfällen tagit in dem i analys och diskussion. Mina generationsminnen stämmer överens med de intervjuades minnen från 50-talet. Mina egna minnen ger information till helheten inifrån mig själv och det har varit en tillgång i skrivandet. Men har också kunnat vara en hindrande faktor när jag skulle lyssna till de yngres trädgårdsupplevelser. Deras minnen skulle kunna vara likartade som mina egna barns och det kan känslomässigt ha påverkat mig. Jag vill som de flesta föräldrar ha erbjudit mina barn en positiv uppväxt och de känslorna har säkert funnits med hos mig vid intervjuerna. Jag tycker dock att de yngres berättelser var spännande på många olika sätt och humorn de förmedlade i sina berättelser uppskattade jag mycket. Mats och Maja hade närmare till sina minnen och såg måhända lite mer krasst på dem.

Eftersom intervjuerna bygger på minnen från barndomen så kan det finnas anledning att fundera på vad minnet spelar för roll hos individen. Citatet i början av uppsatsen finns med som en påminnelse om att minnet är en skapelse i varje individ. Crafoord (1996 i Sandberg 2002) skriver att en berättelse från barndomen, när den berättas senare i livet, får en annan karaktär. Det beror på, menar Crafoord, att det sker en omtolkning och har inte med glömska att göra. Berättelserna är ändå sanna. Minnet är en privat skapelse, som var och en formar hela tiden. Ytterligare en aspekt av minnets funktion formulerar Bollas (1992). Han menar att alla lär ha upplevt ögonblick när en speciell doft eller ett musikstycke från det förgångna når våra sinnen. Då är det som vi försöker sträcka oss mot det och nudda vid det självupplevda. När vi sen försöker berätta det för någon annan så är det svårt att förmedla den rikedom som finns i vår inre upplevelse. Men av en sådan upplevelse kan vi lära oss något om *självupplevandets natur*. Utan att vi vanligtvis tänker på det så fyller vi platsen, ting och händelser med våra subjektiva upplevelser. Vi väljer objekt, som frammanar sådana mentala minnen i våra liv.

Jag funderade på svårigheten att göra analyser utifrån minnen redan i början av min undersökning. Genom att använda karta över området och mental karta vid intervjuerna har jag försökt att ge stöd till minnet. Enirokartan låg på bordet framför oss under intervjun och användes i lite olika omfattning av intervjupersonerna.

Förhoppningsvis har de ovannämnda två stöden bidragit till en mer ”verklig” bild av intervjupersonernas barndomsminnen. I intervjun har frågorna hjälpt till att väcka känslor och sinnesförnimmelser och utvecklat berättelserna till något mer än intervjupersonerna hade förväntat sig. Samtliga uttalade under intervjuens gång att det dök upp minnen under tiden. Slumrande minnen väcktes till liv igen och jag känner mig hedrad att jag fick vara med när deras minnen försökte nå det, som de en gång har upplevt som barn i sina trädgårdar.

7.2 Resultatdiskussion

Vad är det för samband mellan trädgården och samhället? Den frågan har antagligen funnits i mitt bakhuvud eftersom jag har gjort den här studien. Men den har inte varit så tydligt formulerad. Under arbetets gång har det gått upp för mig att sambandet är starkare än var jag har anat. Man kan tro att forma sin trädgård är något högst privat, som är upp till var och en och där ens egen vilja råder. Men politiska beslut, som exempelvis regler för huslån, samhällsplanering och omvärldsinfluenser har bidragit till trädgårdarnas form, storlek och placering under hela 1900-talet. Strukturen på bostadsområdet påverkar trädgårdens möjligheter att utvecklas. Expertgruppers framväxt och syn på barnuppfostran är andra påverkansfaktorer. Samtidigt som kunskapen har ökat om barns behov har många av de faktorer som gynnar ett barns utveckling planerats bort. Min egen trädgård, som jag uppskattade så mycket var egentligen en produkt av egnahemskommitténs betänkande! Det känns lite skrämmande att tänka så. Jag har upptäckt hur komplext det här ämnet är och att många fler aspekter skulle behöva tas med, för att kunna få en förståelse för hur trädgårdens roll är sammankopplad med samhällsutvecklingen.

Egnahemsbyggena har större tomter och gav på så sätt utrymme till en mer personlig prägel på trädgården. Ju tätare husen byggs ju svårare är det dock att skapa sin egen stil på trädgården. Det här är kunskap som har anor långt tillbaka i tiden. Redan i Bibeln skriver profeten Jesaja att man inte ska lägga hus vid hus utan att lämna plats för natur emellan (Jesaja 5:8-9, Grahn, Förord i Ottosson 2001). Grannarnas negativa påverkan är uppenbar i min studie och det blir som ett resultat av att husen ligger för tätt. Det här har jag märkt i mitt eget boende i ett grupphusområde. Gräsklipparens ljud på 80-talet har utökats med trimmerns och högtryckstvättens, som låter ännu högre och är ännu mer störande. Kanske var reglerna i egnahemsområdena, att inte göra sådant som störde grannarna på kvällar och helger, inte så tokiga.

En plats kan respondera till oss säger Werne (1987). Det har att göra med dels hur mycket vi vet om platsen, vad vi känner för den och hur vi upplever den och dels givetvis hur platsen är (ibid.). Om man går ut i naturen och bara ser träd, buskar och blommor, d v s man vet inte namnen på arterna eller hur eller när de grönskar eller blommor, så blir det svårt att få kontakt med det som växer. Jämför man med en trädgård och utvidgar resonemanget till att blommor är tulpaner och rosor, buskar är gröna eller blommande, träd är höga eller låga så blir kontakten inte så mycket bättre. Det blir som att endast kunna de enklaste orden i det språk man vill tala med någon på. Det kommer inte att bli något djupare samtal. Först när man förväntansfullt väntar på den första snödroppen, ser bokarna slå ut tidigt om våren eller känner igen de fina höstfärgerna på lönnen kan de ge respons till den som går dem till mötes och ett samtal uppstår. Den kunskapen har man sedan med sig och kan knyta den till andra platser som man kommer till som innehåller liknande natur.

Det kan få betydelse hur en trädgård är utformad och vad den innehåller. Ett spädbarns hjärna kan liknas vid en djungel med ett överskott av grenar som går kors och tvärs i hjärnan. Utifrån vilka sinneintryck barnet får så bevaras de nervkopplingar som används mest och de andra försvinner. Hjärnforskare brukar beskriva den gallringen med uttrycket *Use it – or lose it* (intervju med Lagerkrantz, SvD, 2007 05 09) Det är från två års ålder och ungefär upp till 11 års ålder som hjärnan är mest öppen för att utveckla de nya vägarna. För små barn är området närmast hemmet viktigt eftersom deras förmåga att ta sig till andra platser är begränsat. Området närmast hemmet blir avgörande för de första intryck som barnet får. Jag och mina systrar var mest i vår trädgård och lekte och i samtalet med dem funderade vi på varför det var så. Om vi inte hade behov av mer kontakt med samhället än så? Men jag tror inte att skillnaden för barn är så stor idag. Bortsett från att de är på dagis, så tillbringar de stor del av sin tid i närheten av sitt hem. Finns det platser, växter och annat material i trädgården som inspirerar barn att leka och använda sin fantasi kan trädgården bli det universum som de behöver för att utveckla sin identitet, använda sin kreativitet och känslomässigt förankra sig i en plats. Trädgården kan bli en magisk plats att vistas på.

Har jag nu fått svar på mitt syfte och mitt antagande? Mitt underlag är givetvis alldeles för litet men jag kan ändå se att Erik och Ingrids berättelser ger en bild av att trädgården för dem har betytt något alldeles särskilt, som de bär med sig i sitt inre. De säger att de inte har tänkt på det tidigare, men under intervjun börjar tankarna falla på plats vilken påverkan barndomens trädgård har haft i deras liv. De känner en samhörighet och lägger märke till naturen och det som växer och känner glädje och tillfredsställelse när de vistas i sin trädgård.

Mats och Maja är båda 25 år och håller just på att forma sin generationsidentitet om man ska tolka Bollas (1992) beskrivning. Erik och Ingrid skulle mycket väl kunna vara deras föräldrar. Ingrid säger vid ett tillfälle i intervjun att hon inte tror att hennes barn har upplevt det hon har upplevt i sin barndoms trädgård. Ändå hade hon det med sig i sitt bagage. Hur kan det var så? På det har jag inget svar, kan bara spekulera i tankar om att den föräldrageneration som har barn i Majas och Mats ålder har mötts av den ”nya tiden”, med krav på effektivt arbete, mer materiella ting, stadsplanering med villamattor, expertråd hur man ska fostra och skydda sina barn och avskalning av det som är naturligt och nära livet. Kanske blir det då svårt att hinna visa barnen på den vardagliga omsorgen i en trädgård. Visa på det som växer och som vi lever av, som är en del av vårt kulturarv. Dessutom att orka och vilja ha en levande och inte alltför välstädd trädgårdsmiljö.

Slutord

Att ta med sig själv och sina egna minnen i en studie av det här slaget kan kanske tyckas vanskligt. Samtidigt var det själva förutsättningen för att studien genomfördes. Utan mina egna minnen från min barndoms trädgård och mina funderingar på hur mina barns upplevelser i sin trädgård har varit hade inte motivationen infunnit sig. Det har funnits en rädsla hos mig under arbetets gång att de magiska minnena skulle brytas och intellektet skulle ta överhanden och förstöra dem. Lite liknande den känsla som Ottosson (2001) beskriver när han möter naturen runt sjukhuset och inte vill delge det till någon av rädsla för att "förtrollningen" ska brytas. Så har det emellertid inte blivit för min del. Snarare har jag fått en djupare och ännu mer innehållsrik förståelse för den upplevelse jag har haft och fått ett perspektiv på hur jag har försökt forma upplevelserna för mina barn, men att alla sätt att påverka inte står i ens makt.

Källor

- Andersson, T. & Jonstoj, T. & Lundquist, K. (red.) (2000). *Svensk trädgårdskonst under fyrahundra år*. Stockholm: Byggeförlaget.
- Andersson, T. & Olsson, E. (1993). *Mellan människor och rum. En psykoanalytisk studie om samspelet mellan människan och hennes boendemiljö*. Stockholm: Byggeforskningsrådet.
- Antonovsky, A. (1991). *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Björkman, J. *Barnexperterna lämnar oss ingen ro*, SvD, 20031127 (online). www.svd.se/dynamiskt/kultur/did_6578827.asp (20070428).
- Bollas, C. (1992). *En människas väsen*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Bowlby, J. (1988). *En trygg bas*. Borås: Natur och Kultur.
- Dovey, K. (1985). *Home Environments. Human behavior and environment*. Vol. 8.
- Flinck, M. (1994). *Tusen år i trädgården*. Tidens förlag/Torekällbergets museum.
- Giuliani, M.V. *Theory of attachment and place-attachment* (kap.5) Bonnes, M. Lee, T. & Bonaiuto, M. (red) (2003). *Psychological theories for environmental issues. Ethnoscapes*.
- Gussander, B. *Spännande trädgårdsminnen gör barnens naturkänsla. Koloniträdgården*, Årgång 81. (Nr 1 1999).
- Haag, E-L. (2001). *"Snälla flickor". Kvinnor berättar om sin barndom på 1950-talet*. Göteborg: Novum Grafiska AB.
- Hidemark, O. & Stavenow-Hidemark, E. & Söderström, G. & Unnerbäck, A. (1995). *Så renoveras torp & gårdar*. Västerås: ICA-förlaget.
- Hjort, B. (1983). *Var hör människan hemma?* Stockholm: Institutionen för arkitektur. Tekniska Högskolan.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lagerkrantz, H. Artikel i Svenska Dagbladet, 2007-05-09. *Hektisk tid för barnens hjärnor*.
- Mårtensson, F. & Kylin, M. *Många kojor och mycket spring – att planera med barns perspektiv. Gröna Fakta 3/2005*. Institutionen för landskapsplanering, Alnarp.
- Mårtensson, F. (2004). *Landskapet i leken. En studie av utomhuslek på förskolegården*. Swedish University of Agricultural Sciences, Agraria 464.
- Möller, L. (1992). *Trädgårdens natur*. Örebro: Bonniers.

Nordström, M. (1986). *Platsens psykologi – Om att tillägna sig sin miljö*. Statens institut för byggnadsforskning.

Nordström, M. (1994). *Plats för känsla. Samhällsplanering och mening*. Stockholm: Byggnadsforskningsrådet.

Orrenius, A.M. (2005) *Trygga relationer. Om anknytning och samhörighet mellan barn och vuxna*. Stockholm: Natur och Kultur.

Ottosson, J. (2001). *Naturens betydelse i en livskris*. AB Svensk byggtjänst.

Patal, R. & Davidsson, B. (2003) *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur

Ryden, I. *Att lägga smaken tillrätta*, Tvärsnitt nr 3:2001 (online).
www.vr.se/huvudmeny/arkiv/20017tvarsnitt32001 (20070428).

Sandberg, A. (2002). *Vuxnas lekvärld. En studie om vuxnas erfarenheter av lek*. Göteborg: ACTA UNIVERSITATIS GOTHOBURGENSIS.

Sebba, R. (1991) *The landscape of childhood. The reflection of childhood's environment in adult memories and in children's attitudes*. Environment and behavior 23, (4) 395-422.

Skantze, A. (1996). *Tillhörighet och främlingskap*. Stockholms Universitet Pedagogiska institutionen.

Torell, G. (2005). *Kognitiva kartor*. Johansson, M. & Kuller, M. (Red). Svensk miljöpsykologi. (sid.177 -190). Lund: Studentlitteratur.

Twigger-Ross, C. & Bonaiuto, M. & Breakwell, G. *Identity Theories and environmental Psychology* (kap.2) Bonnes, M. lee, T. & Bonaiuto, M. (red) (2003). Psychological theories for environmental issues. Ethnoscapes.

Ulrich, R. (1999). Effects of gardens on health outcomes: theory and research. I C. Cooper-Marcus & M. Barnes (Red.), *Healing gardens, therapeutic benefits and design recommendations* (pp. 27 – 86). New York: John Wiley & Sons.

Werne, F. (1987). *Den osynliga arkitekturen*. Lund.

Wilke, Å. (2006). *Villaträdgårdens historia. Ett 150-årigt perspektiv*. Stockholm: Prisma.

Winnicot, D. (1971). *Lek och verklighet*. Stockholm: Natur och Kultur.

Foton i uppsatsen är från respektive intervjupersons album.

Bilaga 1

Natur, hälsa och trädgård
Examensarbete 10 p
Britt Lilja

Minnen av en trädgård

Intervjuguide

Den här intervjun kommer att handla om de minnen du har från en trädgård i din barndom, vad du gjorde där, vilka platser du minns och vilka du var där med. Jag vill försöka förstå vilken betydelse en trädgård kan ha under uppväxten och vilka minnen man bär med sig till sitt vuxna liv.

Trädgårdens utformning

Vad är det första som du ser framför dig när du tänker på din barndoms trädgård?

Beskriv din barndoms trädgård:

Storlek, form, växter, trädgårdsland, byggnader, lekplatser, favoritplatser, inhägnad, gränser etc.

Hur såg omgivningen till trädgården ut? Kan du beskriva.

Aktivitet i trädgården

Vilka är dina starkaste minnen från trädgården?
(positiva, negativa)

Kan du beskriva

- Hur du använde trädgården i lek
- Vad du tyckte bäst om att göra i trädgården
- Dofter, smaker, ljudminnen, känsel, synminnen
- Platser där du var för dig själv i trädgården

Vad gjorde du i trädgården?

- Om våren
- Om sommaren
- Om hösten
- Om vintern

Har du några minnen från de allra första åren, 3 – 5 års ålder? (om det inte har framkommit i intervjun)

Var det något du inte fick göra i trädgården?

Hur använde du omgivningarna till trädgården?

Trädgården i ett socialt sammanhang

Med vem/vilka brukade du vara i trädgården, vuxna, barn?

Vilken/vilka vuxna förknippar du mest med trädgården? Varför?

Åt ni måltider i trädgården? Beskriv!
(hur, var och med vilka)

Hur sköttes trädgården?

Vem?

Var du delaktig i skötseln?

Som avslutning

Vad tror du att denna trädgård har betytt för dig under livet?

Finns det något från din trädgård som har inflytande på ditt liv just nu?

Har platsen förändrats?

Vad känner du när/om du kommer tillbaka till platsen?

Rita en mental karta över trädgården(troligtvis i slutet av intervjun)

Har du ett foto från din trädgård? (information om adress/typ av område)